

Ruututekstikonventioiden vaikutus vastaanottokokemukseen

Tapaustutkimus kahdesta
kielenopiskelijaryhmästä

Jonna Laine
Syventävien opintojen tutkielma
Kääntämisen ja tulkkauksen maisteriohjelma
Käännös- ja tulkkausviestintä, saksa
Helsingin yliopisto
Toukokuu 2020

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Kääntämisen ja tulkkauksen maisteriohjelma
Opintosuunta – Studieinriktning – Study Track Käännös- ja tulkkausviestintä, saksa		
Tekijä – Författare – Author Jonna Laine		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Ruututekstikonventioiden vaikutus vastaanottokokemukseen : Tapaustutkimus kahdesta kielenopiskelijaryhmästä		
Työn laji – Arbetets art – Level Syventävien opintojen tutkielma	Aika – Datum – Month and year Toukokuu 2020	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 46 s. + 16 s. liitteitä + 7 s. saksankielinen lyhennelmä
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tutkielmani tavoitteena on selvittää, miten tekstityskonventioiden noudattaminen ja noudattamatta jättäminen vaikuttaa tekstitetyn audiovisuaalisen teoksen vastaanottokokemukseen. Tutkimukseni on tapaustutkimus, jonka kohteena on kaksi saksan kielen aikuisopiskelijaryhmää. Tavoitteenani on selvittää, huomaavatko ryhmät tekstityskonventioiden rikkomisen, millaisia puutteita he havaitsevat, häiritseekö rikkominen katselunautintoa tai ymmärtämistä ja kokevatko katsojat konventioita noudattavan tekstityksen laadukkaammaksi kuin konventioita rikkovan tekstityksen. Tutkimukseni pohjautuu Käännöstekstitysten laatusuosituksiin (2020).</p> <p>Tutkielmani teorialuvussa teen katsauksen tekstittämiseen kääntämisen lajina, erittelen tekstityskonventioita ja -perinnettä Suomessa sekä esittelen tutkimukseni pohjana olevat Käännöstekstitysten laatusuositukset (2020). Tämän jälkeen käyn läpi ruututekstien ja audiovisuaalisen kääntämisen vastaanottoa käsittelevää tutkimusta kuten Tuomisen (2012) ja Orrego-Carmonan (2006) tutkimuksia.</p> <p>Tutkimuksessa näytin yhdelle ryhmälle kerrallaan kaksi otetta saksankielisestä Netflix-sarjasta <i>Criminal: Saksa</i> (2019). Olin laatinut otteisiin suomenkieliset tekstitykset. Ryhmä A näki ensimmäisen elokuvaotteen tekstityksellä, joka noudatti tekstityskonventioita, ja toisen elokuvaotteen tekstityksellä, joka ei noudattanut konventioita. Ryhmä B näki otteet eri tekstityksillä niin, että ensimmäisen otteen tekstitys ei noudattanut tekstityskonventioita, mutta toisen otteen tekstitys noudatti. Katselun jälkeen keräsin tietoa heidän vastaanottokokemuksestaan kyselylomakkeella.</p> <p>Vastauksista käy ilmi, että tekstityskonventioiden vaikutus ryhmieni vastaanottokokemukseen oli oletettua pienempi. Kaikista vastaajista noin kolmasosa ilmoitti huomanneensa tekstityksissä konventioiden rikkomista. Eniten vastaajat havaitsivat liian lyhyitä taukoja repliikkien välissä sekä tuttuun merkintätapojen käyttämistä väärin tai käyttämättä jättämistä. Niistä vastaajista, jotka huomasivat konventioiden rikkomisen, suurin osa ilmoitti, että se ei haitannut heidän katselukokemustaan tai ymmärtämistään. Siihen, kokivatko katsojat konventioiden mukaiset tekstitykset laadukkaammiksi, ei tutkimukseni pohjalta pysty vastaamaan yksiselitteisesti: toisaalta katsojat ilmoittivat pitäneensä laadukkaana myös konventioita rikkovaa tekstitystä, mutta toisaalta he listasivat myöhemmin lomakkeessa laadukkaan tekstityksen ominaispiirteiksi sellaisia seikkoja, jotka puuttuivat konventioita rikkovasta tekstityksestä osittain tai kokonaan.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords av-kääntäminen, tekstitys, tekstityskonventiot, vastaanottotutkimus		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet), <i>ethesis.helsinki.fi</i>		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Ruututekstit	4
2.1	Tekstityksperinne ja -konventiot	7
2.1.1	Katsaus tekstityskonventioiden historiaan	8
2.1.2	Käännöstekstitysten laatusuositukset (2020)	9
2.2	Ruututekstien vastaanotto	13
3	Tutkimusasetelma ja metodologia	18
3.1	Tutkimuksessa käytetyt tekstitykset	21
3.2	Kyselylomake	23
4	Tulosten analyysi	25
4.1	Näyttämieni elokuvaotteiden vastaanotto	25
4.2	Tekstitysten vastaanotto yleisesti	31
5	Pohdinta	37
5.1	Konventioiden näkyminen katsojille	37
5.2	Vaikutus katselunautintoon ja ymmärtämiseen	38
5.3	Konventioiden suhde laatuun	39
5.4	Tutkimuksen arviointi	40
6	Lopuksi	42
	Aineisto	44
	Lähteet	44
	Liite 1: Tekstitykset	47
	Liite 2: Kyselylomake	60
	Deutschsprachige Kurzfassung	63

Taulukot

Taulukko 1: Koeryhmille näytettävät tekstitykset.....	21
Taulukko 2: Vastaukset kysymyksiin 3 ja 4	26
Taulukko 3: Vastaukset kysymykseen 6.....	28
Taulukko 4: Vastaukset kysymykseen 7.....	29
Taulukko 5: Vastaukset kysymykseen 8.....	30
Taulukko 6: Vastaukset kysymykseen 12.....	32
Taulukko 7: Vastaukset kysymykseen 13.....	33

1 Johdanto

Elokuvilla, televisiolla ja suoratoistopalveluilla on tärkeä rooli nykypäivän ihmisen vapaa-ajan viettämisessä. Esimerkiksi television ääreen istuutuu päivittäin jopa 60 prosenttia suomalaisista (Saarenmaa 2019). Erilaisten ohjelmien ja kanavien tarjonta on ollut jatkuvassa kasvussa television alkuvuosista lähtien eikä loppua näy. Valtaosa suurimpien kanavien ohjelmatarjonnasta on vieraskielistä (Vertanen 2007: 149; LVM 2014), minkä johdosta ruututekstien lukemisesta on viime vuosikymmenien aikana tullut meille arkipäivää. Audiovisuaalisten teosten kuten elokuvien ja televisio-ohjelmien tekstittäminen onkin luultavasti yksi suomalaisten parhaiten tuntemista kääntämisen lajeista.

Koska luettujen tekstitysten määrä on valtava, ei ole lainkaan yhdentekevää, millä kriteereillä ruututekstejä laaditaan. Ruututekstikonventioissa eli vakiintuneissa tekstittämisen käytänteissä on alalla ollut hajontaa jo pitkään. Internet ja suoratoistopalvelut ovat kasvattaneet audiovisuaalisten teosten kulutusta näitä edeltäneestä ajasta (FiCom 2020). Volyymien sekä laadun vaihteluvälin kasvaessa on nyt tekstityskonventioita selkeyttämään ja yhtenäistämään julkaistu Käännöstekstitysten laatusuositukset (Av-kaantajat.fi 2020).

Käännösalan ammattilaisten kesken vallalla on ajatus siitä, että tekstityskonventiot ovat tärkeitä ruututekstien korkean laadun turvaamiseksi. Tutkimukseni keskittyy katsojan näkökulmaan ja pyrkii selvittämään, kokeeko myös maallikkokatsoja tekstityskonventioiden noudattamisen yhtä tärkeänä. Pyrin tutkimuksessani selvittämään, miten uusina laatusuosituksina julkaistut tekstityskonventiot ovat linjassa sen kanssa, miten kohteenani olevat ryhmät kokevat tekstitysten laadun.

Tutkimukseni on tapaustutkimus kahdesta samantasoisesta saksanopiskelijaryhmästä. Tutkin tekstitysten ja tekstityskonventioiden vastaanottoa empiirisellä tutkimusasetelmalla näyttämällä ryhmille kaksi suomeksi tekstittämääni saksankielistä elokuvaotetta. Tämän jälkeen kerään tietoa heidän vastaanottokokemuksestaan kyselytutkimusmenetelmällä. Tarkat tutkimuskysymykseni ovat:

- Huomaavatko katsojat tekstityskonventioiden rikkomisen? Jos kyllä, millaisia puutteita he huomaavat?
- Häiritseekö tekstityskonventioiden rikkominen katselunautintoa tai ymmärtämistä?
- Kokevatko katsojat konventioita noudattavan tekstityksen laadukkaampana kuin konventioita rikkovan tekstityksen?

Ruututekstien ja laajemmin audiovisuaalisen kääntämisen tutkimus on käännöstieteen historiassa verrattain uusi aihepiiri. Sen alle lukeutuva audiovisuaalisten käännösten eli av-käännösten vastaanotto on myös tutkimusaiheena harmillisen harvinainen (Tuominen 2007: 295). Tarve vastaanottotutkimukselle on perusteltu: tekstitysten vastaanottajat ovat kohderyhmänä tekstitysprosessin keskiössä, ja tekstitysten laatua pystytään parantamaan, kun tiedetään, millaisia vastaanottajat ovat ja millainen vastaanottoprosessi on.

Päädyin tutkimusaiheen pariin seurattessani uusien laatusuositusten julkaisun ympärillä käytyä keskustelua. Aihe on tällä hetkellä varsin ajankohtainen. Suomalainen audiovisuaalisen kääntämisen ala on saavuttanut jonkinasteisen virstanpylvään uusien laatusuositusten myötä, ja uutinen suositusten julkaisusta on yltänyt valtamediaan asti (ks. Typpö 28.1.2020). Uudet laatusuositukset ovat asiantuntijoiden laatimat, mutta niitä ei tietääkseni ole vielä tutkittu empiirisesti oman tutkimukseni kaltaisella tavalla. Tutkielmani aiheen valintaa tukee myös aiemmin esitetty tarve tutkimukselle siitä, häiritseekö konventioiden rikkominen myös sellaisia katsojia, jotka eivät ole ammattikäöntäjien tai tutkijoiden lailla perehtyneitä audiovisuaaliseen kääntämiseen (Jääskeläinen 2007: 124). Oman tutkimukseni tavoite on täydentää tätä kenttää.

Koska kyseessä on tapaustutkimus, pyrkimykseni ei ole tuottaa laajoja, yleistettävissä olevia tuloksia siitä, millaisia vastauksia tekstityskonventioiden noudattaminen tai noudattamatta jättäminen saa aikaan television tai elokuvien katsojissa. Sen sijaan pyrin saamaan syvempää tietoa siitä, millaisen reaktion tekstityskonventioiden rikkominen saa aikaan tutkimassani ryhmässä. Olen rajannut tutkittavan ryhmän kielitaidon mukaan niin, että he hyödyntävät sekä lähtökielistä dialogia että suomenkielistä tekstitystä katsellessaan elokuvaotteita. Rajauksella

pystyn eliminoimaan kielitaidosta johtuvat erot, jotka ovat yksi tulokseen mahdollisesti vaikuttavista muuttujista.

Työni alkaa teorialuvulla, jossa esittelen ruututeksteistä tehtyä aiempaa tutkimusta. Ensiksi käsittelen ruututekstien käyttötarkoitusta audiovisuaalisissa teoksissa sekä niiden ominaispiirteitä keskittyen seikkoihin, jotka erottavat ne muista kääntämisen lajeista. Tämän jälkeen esittelen tekstityksperinnettä Suomessa verrattuna muihin maihin ja käyn läpi tekstityskonventioita. Esittelen myös tutkimukseni pohjana olevat vastikään julkaistut Käännöstekstitysten laatusuositukset (Av-kaantajat.fi 2020). Lopuksi esittelen aiempaa tutkimusta ruututekstien vastaanotosta ja kerron, mihin ympäristöön oma tutkimukseni sijoittuu.

Teoreettisen viitekehyksen esittelyn jälkeen selostan, millainen tutkimusasetelmani on sekä perustelen metodin valinnan. Metodologiaosuudessa esittelen tarkemmin myös kohteenani olevien katsojaryhmien taustatiedot ja tutkimuksessa käyttämäni tekstitykset sekä kerron, millä perusteilla laadin kyselylomakkeen.

Analyysiluvussa esittelen kyselylomakkeiden vastausten tulokset kysymys kerrallaan ja havainnollistan tuloksia esimerkein. Pohdintaluvussa teen johtopäätökset ja kerron, miten tulokseni suhteutuvat aiempaan tutkimukseen. Tarkastelen myös kriittisesti tutkimukseni onnistumista. Tutkielman lopuksi teen yhteenvedon tutkimuksestani ja esitän, miten aihetta voisi laajentaa.

2 Ruututekstit

Ruututekstien tehtävä on mahdollistaa vieraskielisen ohjelman katselu eli saada tekstitetyn teoksen katsojassa aikaan sama tai mahdollisimman samankaltainen reaktio kuin lähtökielisen teoksen katsojassa (Nagel ym. 2009: 58). Muiden käännösten tavoin ruututekstit toimivat ymmärtämisen mahdollistajina sekä kielten ja kulttuurien väliset rajat ylittävinä siltoina.

Ruututekstejä voidaan luokitella kielensisäisiin ja kieltenvälisiin tekstityksiin, joista molemmat voidaan vielä luokitella pienempiin osa-alueisiin käyttötarkoituksensa perusteella. Eri käyttötarkoituksia palvelevat muun muassa ensisijaisesti kuulorajoitteisille ja kielenopiskelijoille suunnatut ruututekstit (Díaz Cintas & Remael 2007: 14–15). Käsittelen tutkielmassani ruututekstejä kieltenvälisen tekstittämisen kannalta keskittyen kuuleville suunnattuihin tekstityksiin, joihin ei ole lisätty kuulorajoitteisille suunnattuja ei-kielellisten ääniraidan elementtien selitteitä. Kieltenvälisen ja pääasiassa kuuleville suunnatun tekstityksen ensisijainen käyttötarkoitus on mahdollistaa vieraskielisen elokuvan, televisio-ohjelman tai muun videomateriaalin katselu ja ymmärtäminen lähtökieltä tuntematta.

Viittaan tutkielmassani kieltenväliseen ja pääasiassa kuuleville suunnattuun tekstitykseen käsitteillä *ruututeksti* ja *tekstitys* käyttäen näitä synonyymisesti. Dialogia käsitellessäni viittaan Käännöstekstitysten laatusuositusten mukaisesti käsitteellä *repliikki* yksittäiseen kirjoitettuun ruututekstiin (Av-kaantajat.fi 2020: 26). Lähtökielisen dialogin puhuttuihin vuorosanoihin viitatessa käytän käsitettä *vuorosana* (esim. Kielitoimiston sanakirja s. v. *vuorosana*).

Tekstitetyn aineiston katseluun eli vastaanottoon liittyy olennaisena ominaisuutena multimodaalisuus eli se, että merkitys rakentuu usean eri merkkijärjestelmän varaan. Díaz Cintas ja Remaelin (2007: 9) mukaan tekstitetyn elokuvan vastaanotto koostuu kolmesta osasta: ääniraidasta, joka sisältää puhutun dialogin sekä muun äänimaailman, kuvasta ja tekstityksestä, sekä näiden kolmen keskinäisestä suhteesta. Ruututeksteihin voidaan näkyvän dialogin lisäksi kääntää myös pelkästään ruudulla näkyviä kielellisiä elementtejä, kuten kylttejä tai kirjeitä, ja pelkästään ääniraidalla esiintyviä elementtejä, kuten kertojaääntä tai musiikkikappaleiden sanoituksia. Näistä ensimmäisiä kutsutaan suomen kielessä plansseiksi (Av-kaantajat.fi 2020: 26).

Vertasen (2007: 151) mukaan tekstityksen tulee olla ruudussa alkuperäisdialogiin nähden samanaikaisesti eikä sen tulisi peittää ruudulta mitään, minkä näkeminen on katsojalle olennaista. Yleensä ruututekstit tehdään valmiiseen ohjelmaan jälkikäteen, jolloin esimerkiksi asettelu tulee tehdä alkuperäisen ohjelman ääniraidan, kuvan ja aikarajoitusten ehdoilla.

Ruututekstin luonteen ymmärtämiseksi onkin olennaista ymmärtää lähtökielisen dialogin ja kuvan roolit katsojakokemuksessa. On kohtuullista olettaa, että katsojan ymmärtäessä lähtökieltä dialogin ymmärtäminen rakentuu sekä ääniraidan että tekstityksen varaan. On kuitenkin huomattava, että myös lähtökieltä osaamaton katsoja saa tukea ymmärtämiseensä ääniraidasta. Äänensävyillä ja -voimakkuudella sekä esimerkiksi puhenopeudella on rooli ihmistenvälisessä keskustelussa ja myös elokuvadialogissa. Lähtökieltä taitamatonkin katsoja voi ymmärtää esimerkiksi hahmon ärtyneisyyden, välinpitämättömyyden tai muut ei-verbaaliset viestit, vaikka ne eivät varsinaisesti kävisi ilmi kuvasta tai tekstityksen kuvaamasta dialogin semanttisesta merkityksestä. Tämän johdosta myös vieraskielisellä ääniraidalla on merkitystä katsojalle.

Toisen tärkeän ruututekstien ominaispiirteen asettavat tekniset reunaehdot. Ruututeksti pystyy parhaimmillaankin vangitsemaan vain pienen osan puhutusta dialogista ja onkin käytännössä aina tiivistetty versio puhutusta. Díaz Cintas ja Remael (2007) toteavat, että perussääntönä pois jätetään kaikki informaatioarvoltaan pieni, kuten epäröinnit, toistot ja puhuttelut. Elementit, jotka vahvistavat ja toistavat kontekstia, voidaan tarvittaessa jättää pois, kun taas kontekstia muokkaavat elementit on tarpeen jättää tekstiin. (mts. 61–64.) Vertanen (2007: 152) listaa poisjätettäviksi muun muassa puhutellessa toistuvat henkilöiden nimet sekä paikanilmaisut, jos ne ovat jo käyneet kontekstista ilmi.

Tiivistämisessä olennaiseksi nousee tekstitettävän elokuvan tai ohjelman genre. Esimerkiksi käsikirjoitetussa dokumenttielokuvassa vuorosanat ovat usein tiiviitä ja informaatiomäärä suuri, jolloin tiivistäminen on haastavaa. Sen sijaan autenttisessa puheessa (esimerkiksi keskusteluohjelmat ja haastattelut) esiintyy yleensä muun muassa toistoa ja epäröintiä, jolloin ruututekstin tiivistäminen on pienemmän informaatiomäärän johdosta helpompaa. (Díaz Cintas & Remael 2007: 61–64.)

Käsittelen ruututekstien tiivistämistä sekä sen tarpeen määräävää katsojan oletettua lukunopeutta muiden tekstityskonventioiden kanssa alaluvussa 2.1.

Ruututekstitys on myös moneen muuhun kääntämisen lajiin verrattuna näkyvämpää. Siinä missä esimerkiksi asiatekstikäännöstä tai dubbausta harvoin pääsee vertailemaan samanaikaisesti lähtökieliseen alkuperäisteokseen yhtä helposti, ruututekstityksessä lähtöteksti on aina läsnä ja kääntäjän tekemät käännösratkaisut ovat miltei väistämättä arvioinnin kohteena. Tätä ilmiötä, jossa lähtö- ja kohdekielen viestit päätyvät vastaanottajalle samanaikaisesti, kutsutaan englanninkielisellä käsitteellä ”feedback effect” (Díaz Cintas & Remael 2007: 55).

Lähtötekstin läsnäolo vaikuttaa väistämättä kääntäjän tekemiin käännösvalintoihin. Suomessa, jossa väestön englannin kielen taito on keskimäärin hyvä, voidaan englanninkielistä ohjelmaa suomeksi tekstittäessä päätyä käännöksessä samanmuotoisiin lauserakenteisiin, kun taas vähemmän tunnetun kielen lauserakennetta voi idiomaattisuuden nimissä muokata rajustikin. Etenkin kahteen tai useampaan eri repliikkiin jakautuva virke tai vuorosana jaetaan usein lähtökielen rakennetta noudatteleviin ja alkuperäisessä järjestyksessä esiintyviin tekstikokonaisuuksiin. Tällä vältetään lähtökielisen ääniraidan ja tekstityksen erosta aiheutuvaa hämmennystä ja tuetaan siten ymmärtämistä ja konfliktitonta katselukokemusta. Ääritapauksessa kääntäjä voi myös päätyä omasta mielestään heikompaan käännösratkaisuun, jos hän ei usko maallikkokatsojan ymmärtävän hänen tekemäänsä ratkaisua – kääntäjällä kun harvoin on mahdollisuutta selittää tekemiään valintoja kohdekielisen tekstityksen vastaanottajalle.

Yllä mainittujen seikkojen johdosta ruututekstitys eroaa merkittävästi monista muista kääntämisen lajeista. Seuraavaksi käsittelen tekstittämisen perinnettä Suomessa ja maailmalla sekä tekstityskonventioita, erityisesti Av-kaantajat.fi-sivuilla (2020) vastikään julkaistuja Käännöstekstitysten laatusuosituksia. Tämän jälkeen esittelen aiempaa tutkimusta ruututekstien vastaanotosta.

2.1 Tekstityisperinne ja -konventiot

Elokuvia ja televisio-ohjelmia vieraskieliselle kohdeyleisölle kääntäessä yleisimmät vaihtoehdot ovat dubbaus ja tekstitys. Yleistäen voidaan sanoa, että dubbausta suositaan suurilla kielialueilla ja tekstitystä pienillä alueilla, joskin poikkeuksia tähän on olemassa¹. Syyt liittyvät kustannuksiin: dubbaus on huomattavasti kalliimpaa eikä siksi liene kannattavaa potentiaalisten katsojalukujen ollessa pienet. Koska Suomi on kielialueena varsin pieni, myös meillä ruututekstitys on dubbaukseen verrattuna huomattavasti suositumpaa, ja käytännössä dubbausta tavataan ainoastaan lapsille suunnatuissa elokuvissa. Suomen lisäksi tekstitykset ovat vallalla myös muissa Pohjoismaissa sekä mm. Hollannissa ja Portugalissa. (Vertanen 2007: 149–150.)

Vaikka dubbausta suositaankin maailmanlaajuisesti, on dubbausta ja tekstittämistä vertailevassa tutkimuksessa kuitenkin todettu, että tekstittäminen ei ole katsojan ymmärryksen kannalta huonompi vaihtoehto, ellei sisältö ole hyvin vaikeaselkoista (Perego 2018). Tekstitys altistaa katsojan myös vieraalle kielelle, mistä joidenkin tutkijoiden mukaan voi olla hyötyä myös vieraan kielen oppimisessa (esim. d'Ydewalle & Van de Poel 1999).

Suomessa katsotaan paljon televisiota, jolloin luetun ruututekstin määrä on suuri. On arvioitu, että esimerkiksi yläaste- ja lukioikäiset nuoret lukevat vuodessa ulkomaisten elokuvien ja televisio-ohjelmien tekstityksiä 4–5 romaania vastaavan määrän (Ekholm & Repo 2010: 36). Rohkenenkin esittää, että ruututeksteillä on katselun mahdollistamisen ohella myös kielenhuollollinen tehtävä kansan kielitaidon ylläpitäjänä ja että ruututekstien korkea kielellinen laatu on myös tästä näkökulmasta tärkeä seikka. Tähän viittaisi myös Käännöstekstitysten laatusuosituksen maininta tekstitysten kielellisen virheettömyyden tärkeydestä (Av-kaantajat.fi 2020: 3).

Seuraavaksi teen lyhyen katsauksen tekstityskonventioiden eli ohjeiksi vakiintuneiden käytäntöjen historiaan, minkä jälkeen esittelen tutkimukseni pohjana olevat vastikään julkaistut Käännöstekstitysten laatusuositukset (Av-kaantajat.fi 2020).

¹ Perinteisissä dubbausmaissa kuten Saksassa tekstitykset ovat suosittuja esimerkiksi elokuvaharrastajien keskuudessa. Tekstitetyt elokuvat voidaan nähdä ikään kuin luksustuotteina dubbattujen rinnalla. On myös viitteitä siitä, että tekstittäminen on yleistymässä myös dubbausmaissa, minkä takia perinteistä kahtiajakoa tekstitys- ja dubbausmaihin ei tänä päivänä voida pitää enää yhtä pätevänä. (Nagel ym. 2009: 29–34.)

2.1.1 Katsaus tekstityskonventioiden historiaan

Tekstityskonventiot eli ohjeiksi vakiintuneet käytännöt siitä, millaisiksi tekstitykset tulee tehdä, ovat ajan saatossa vaihdelleet paitsi maa- ja kielikohtaisesti myös alan eri toimeksiantajien välillä, mikä käy ilmi esimerkiksi Juha Långin (2013) vertailusta. Artikkelissaan Lång (2013) vertailee aikansa neljän suomalaisen toimijan (Yle, MTV Media, Pre-Text Oy ja SDI Media Oy) tekstityskonventioita näiden laajuuden ja seikkaperäisyyden suhteen. Vaikka eri toimijoiden ohjeistusten sivumääräisessä laajuudessa näkyy suuriakin eroja, käy ilmi, että sisällöltään ne ovat pääosin yhteneväisiä: muun muassa ajastukseen sekä murteiden, puhekielisyyksien ja kirosanojen kääntämiseen liittyvät ohjeistukset ovat samanlaisia. Lång toteaa, että yleisesti ohjeistuksissa painotetaan myös tekstin toimittamisen ja ruututekstin ”näkymättömyyden” tärkeyttä – paras tekstitys on sellainen, joka täyttää funktionsa ja johon katsoja ei kiinnitä sen enempää huomiota. Långin vertailussa laadulliset erot ohjeistusten välillä ovat pieniä. Eroja löytyy siitä, tuleeko yhdysmerkkiä käyttää kahden puhujan vuorosanoja sisältävässä repliikissä molempien puhujien vuorosanojen edessä, sekä siitä, tuleeko yhdysmerkillä merkitä repliikin alussa, että se on jatkoa edellisestä repliikistä. (mts. 58–59.)

Perinteisesti av-kääntämisen alalla on ollut vallalla tekstittämisen ”kuuden sekunnin sääntö”. Tällä tarkoitetaan lyhykäisyydessään sitä, että kaksirivisen repliikin tulee näkyä ruudussa kuuden sekunnin ajan, jotta katsoja ehtii lukea sen. Aika perustuu laskelmaan, jossa keskimääräinen lukuaika on 12 merkkiä sekunnissa eli 145 englannin sanaa minuutissa. Tämä on kuitenkin melko hidas tahti, ja monissa elokuvissa näkee ruututekstejä, jotka on laskettu luettavaksi nopeudella 180 englannin sanaa minuutissa. (Díaz Cintas & Remael 2007: 96–99.)

Viitteitä on myös siitä, että lukunopeus on ajan kuluessa kasvanut. Pedersen (2011: 133–134) esittää, että Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa katsojien oletettu kaksirivisen repliikin lukunopeus oli 1980-luvulla 7–12 merkkiä sekunnissa ja 2000-luvulla jopa 10–14 merkkiä sekunnissa. Vaikka täytyykin ottaa huomioon, että tekstitykset ovat juuri kyseisellä aikavälillä valtavirtaistuneet ja että kyse on oikean lukunopeuden sijaan pelkästä oletetusta lukunopeudesta eli siitä, miten pitkään tekstejä näytetään ruudulla, tendenssinä on ollut oletetun lukunopeuden

kasvattaminen. Onkin mielenkiintoista nähdä, missä vaiheessa nopeuden kasvattamisessa tulee raja vastaan.

Suomalaisen yleisön ruututekstikonventioiden tuntemista on käsitellyt pro gradu - tutkielmassaan Satu Katajamäki (2009). Hän selvitti kyselytutkimuksessaan, missä määrin suomalaiset katsojat ovat oppineet tunnistamaan tekstityskonventioita tiedostamattaan. Katajamäen saamasta 106 vastauksesta kävi ilmi, että yleisöllä on jonkin verran tietoa tekstityskonventioista. Mielenkiintoista oli, että tietoon ei vaikuttanut se, miten paljon vastaajat katsoivat televisiota, vaan ennemminkin heidän ikänsä niin, että nuoremmilla vastaajilla tietoa oli enemmän kuin yli 50-vuotiailla. Katajamäki huomasi myös, että vastaajat huomasivat konventiovirheitä tekstitettyä videota katsellessaan paremmin kuin osasivat nimetä yksittäisiä konventioita katselutilanteen ulkopuolella. Tämä viittaisi siihen, että konventioiden oppiminen on jokseenkin alitajuista.

2.1.2 Käännöstekstitysten laatusuositukset (2020)

Tutkielmani pohjana käytän tammikuussa 2020 julkaistuja Käännöstekstitysten laatusuosituksia (Av-kaantajat.fi 2020). Uudet suositukset on laadittu ”yhteistyössä kääntäjien, käännöstoimistojen, tv-kanavien, suoratoistopalveluiden ja Kotimaisten kielten keskuksen edustajien kanssa”, ja niiden tavoite on ”palvella kaikkia av-tekstitysten tuottamiseen osallistuvia ja niitä hyödyntäviä osapuolia, loppujen lopuksi myös katsojia” (mts. 1). Käännöstekstitysten laatusuositukset lisäävät yhtenäisyyttä konventioihin, jotka aiemmin ovat voineet erota eri toimijoiden välillä paljonkin, ja luovat selkeän laadullisen tavoitteen, johon elokuvien ja televisio-ohjelmien ruututekstien tulisi yltää. Sivumäärältään ne ovat useaan vanhempaan tekstitysohjeistukseen verrattuna varsin laajat: niiden pituus on yhteensä 26 sivua, kun taas Långin (2013) vertailussa suomenkielisiä tekstityksiä koskevat neljä ohjeistusta olivat 1 sivun (Yle), 1 sivun (Pre-Text), 20 sivun (MTV) ja 38 sivun (SDI Media) pituiset (mts. 55). Sivumäärät peilaavat ohjeistusten yksityiskohtaisuutta, vaikka niistä ei tarkempia eroja pystyisikään päättelemään.

Käännöstekstitysten laatusuositukset on sisällöltään jaettu kolmeen eri osa-alueeseen: tekstitysten kielelliseen hyväksyttävyyteen, luettavuuteen ja mielletävyyteen sekä

ilmaisun käytänteisiin. Kielellisen hyväksyttävyyden alla mainitut seikat ovat ammattilaisen näkökulmasta itsestään selviä, mutta laadun kannalta ensiarvoisen tärkeitä: tekstitysten kielen tulee olla kielioppi- ja oikeinkirjoitussääntöjä noudattelevaa, idiomaattista suomen kieltä. Interferenssiä tulee välttää kääntämällä kohdekielille tyypillisin sanakääntein täysin sananmukaisen käännöksen sijaan. (Av-kaantajat.fi 2020: 3.) Näitä voidaan pitää yleisinä laatuksiteereinä miltei kaikelle käännettävälle tekstille.

Sen sijaan luettavuuden ja mielletävyyden alle laatusuositukset listaavat nimenomaan ruututeksteille osoitettuja vaatimuksia. Repliikit ovat enintään kahden rivin pituisia. Jaottelun suhteen käsitellään sekä virkkeen jakoa eri repliikkien välillä että repliikin sisäistä jaottelua eri riveille. Virkkeen jako eri repliikkeihin tulee tehdä niin, että jokainen repliikki on itsenäinen, selkeästi ymmärrettävä ajatuskokonaisuus. Jakoa ei saa tehdä niin, että yhteen kuuluvat sanat, kuten substantiivi-ilmaukset tai verbiliiton osat, päätyvät eri repliikkeihin, vaan tarvittaessa virke tulee muotoilla ja järjestää sellaiseksi, että jako onnistuu esimerkiksi lauserajalta. Myös repliikin sisäisessä rivijaossa noudatetaan parhaan mahdollisen luettavuuden varmistamiseksi ajatuskokonaisuusperiaatetta niin, ettei yhteen kuuluvia sanoja jaeta eri riveille. Sanan jakamista eri riveille ei myöskään suositella, ellei se ole välttämätöntä. Sommittelun suhteen mainitaan, että teksti tasataan vasemmalle, ja että kaksirivisen repliikin alarivin tulisi mahdollisuuksien mukaan olla yläriiviä pidempi, jotta silmällä on mahdollisimman lyhyt matka ensimmäisen rivin lopusta toisen rivin alkuun. (Av-kaantajat.fi 2020: 3–6.)

Käännöstekstitysten laatusuositusten (Av-kaantajat.fi 2020: 6–7) mukaan tekstitysten ajastusta ohjaa viisi eri rytmiä: kohdekielen rytmi, katsojan lukurytmi, lähtökielisen puheen tai laulun rytmi, kuvan rytmi sekä taustamusiikin ja äänitehosteiden rytmi. Tällä tarkoitetaan, että ideaalitulanteessa repliikit on ajastettu niin, että ne noudattavat kohdekielen puherytmiä, ovat ruudussa niin kauan, että katsoja ehtii lukea ne, esiintyvät samanaikaisesti lähtökielisten vuorosanojen kanssa sekä istuvat luontevasti kuvanleikkauksiin, taustamusiikkiin ja äänitehosteisiin. Repliikkien vähimmäiskestoksi mainitaan 1,8 sekuntia ja enimmäiskestoksi 7 sekuntia, mutta etenkin jälkimmäisestä voidaan joustaa, mikäli repliikissä on erikoisalan termejä, vierasperäisiä sanoja tai mikäli kyseessä on laulu. Lukunopeus tulisi olla korkeintaan

12–14 merkkiä sekunnissa, mikä on eri kielestä huolimatta linjassa Díaz Cintas ja Remaelin (2007: 96–99) sekä Pedersenin (2011: 133–134) kanssa. Laatusuositusten mukaan ajastuksen kannalta olennaista on myös, ettei tekstitys paljasta ohjelman juonta etukäteen näkymällä ruudussa liian aikaisin. Tekstityksen ei tulisi myöskään pysyä ruudussa kuvanleikkausten yli, eikä etenäkään kohtauksen vaihtuessa seuraavaan, mikäli puherytmi ja lukunopeus sen sallivat. (Av-kaantajat.fi 2020: 6–7.)

Olennaisena osana tekstitysten yhdenmukaisuutta ovat Käännöstekstitysten laatusuositusten (2020) mukaan myös kirjoitustekniset käytänteet, joita voidaan ajastussääntöjen ohella pitää merkittävimpinä nimenomaan tekstityksiä koskevinä käännöskonventioina. Niihin sisältyy muun muassa tapa merkitä yhdysmerkillä esimerkiksi puhujan vaihtuminen repliikin sisällä (nk. vuorosanaviiva) ja virkkeen jatkuminen seuraavaan repliikkiin (nk. jatkoviiva). Repliikkien sijainti ruudussa tulee olla vasemmalle tasattu, jotta keskittämällä saadaan planssit erottumaan puheen tekstityksestä. Isoja kirjaimia voidaan käyttää plansseissa ja teoksen nimessä. Kursiivia käytetään muun muassa laulujen tekstityksessä sekä silloin, kun puhuja ei ole kuvassa. Käännöstekstitysten laatusuositukset ohjeistavat myös lainausmerkkien ja ajatusviivan oikeaoppiseen, johdonmukaiseen ja ymmärtämistä parhaiten tukevaan käyttöön, kuten myös harkintaan huutomerkkin, kaksoispisteen ja kolmen pisteen käytössä. Interferenssin ehkäisemiseksi korostetaan erikseen, että suomen kielessä ei ole intonaatiokysymyksiä, vaan kysymysmerkin lisäksi virkkeessä tulee olla kysymyssana tai *-kO*-liitepartikkeli. (mts. 7–15.)

Viimeisenä laatusuositukset käyvät läpi ilmaisun käytänteitä. Tärkeää tekstityksille on seurata johdonmukaisesti kuvaa ja dialogia, mutta olla myös itsessään koherentti kokonaisuus. Tekstitys tulee siis tehdä niin, että se toimii myös itsenäisenä tekstinä ilman, että kuvaan tai ääniraitaan tukeudutaan. Koheesion luomisen kannalta konjunktoiden ja adverbien riittävä käyttö sekä teema–reema-rakenne ovat tärkeitä. Pronominien käytössä ja niiden viittaussuhteiden luomisessa tulee olla huolellinen. Ensimmäisen ja toisen persoonan pronominit ovat suomessa usein redundantteja painotuskeinoja, jotka voidaan jättää pois. Monien vieraiden kielten sukupuolisidonnaiset kolmannen persoonan pronominit mahdollistavat viittaamisen useampaan eri henkilöön tai henkilöryhmään kerrallaan, kun taas suomen kielen

kaikkia sukupuolia edustavat *hän*- ja *he*-pronominit viittaavat kerrallaan vain yhteen henkilöön ja ryhmään. (Av-kaantajat.fi 2020: 15–18.)

Ilmaisun käytänteisiin kuuluvat myös kotouttamisohjeet, jotka on kuvattu audiovisuaalisten teosten monimuotoisuuden vuoksi varsin joustaviksi. Mahdollisimman suomalaista ilmaisutapaa tulee lähtökohtaisesti suosia, joskin esimerkiksi kulttuurisia realioita ei tule korvata suomalaiseen kulttuuriin viittaavilla ilmaisuilla kuvatun ajan ja paikan sekä tekstityksen välisen ristiriidan välttämiseksi. On syytä miettiä suomenkielisen tekstin luontevuuden kannalta, onko tarkoituksenmukaista toistella henkilöiden nimiä keskustelussa, teititellä tai käyttää puhutellessa titteleitä, vaikka ne olisivat esimerkiksi englannin- tai saksankielisessä versiossa luontevia keskustelun elementtejä. Tyylikeinojen, kuten puhekielen, slangin, murteiden tai kiro sanojen käyttöä tulee harkita tarkkaan – näille harvoin löytyy suoria vastineita kohdekielestä, ja riskinä on luettavuuden ja ymmärrettävyyden vaikeuttamisen ohella se, että kotouttaminen on liian silmiinpistävää ja tekstityksen uskottavuus heikentyy. Laatusuositusten lopuksi käydään vielä läpi yleisiä konventioita esimerkiksi laulujen, runojen ja kirjeiden tekstittämiseen ja muistutetaan muutamasta yleiskielen oikeinkirjoitussäännöstä, esimerkiksi kellonaikojen ja lukujen kirjoittamisesta sekä lyhenteiden käytöstä. (Av-kaantajat.fi 2020: 19–25.)

Käännöstekstitysten laatusuositukset (Av-kaantajat.fi 2020) ovat hyvä ja konkreettinen katsaus siihen, mitä laatu ruututeksteissä tarkoittaa. Niitä lukiessa tulee kuitenkin pitää mielessä, että kyseiset suositukset toteutuvat kokonaisuudessaan vain ideaalitulanteessa. Koska alkuperäisten audiovisuaalisten teosten tuotantoprosessissa ei välttämättä edes oteta huomioon tekstittämistä, yllä mainittuja sääntöjä ei aina pystytä kaikilta osin noudattamaan. Esimerkiksi pitkien yhdyssanojen rivityksessä tai repliikkien ajastuksessa saatetaan keskustelunaiheesta ja dialogin nopeudesta johtuen joutua tekemään kompromisseja, jotka sellaisenaan rikkovat laatusuosituksia. Onkin huomattava, että laatusuositukset ovat nimensä mukaisesti pelkkiä suosituksia, eikä niissä käsitellyt ohjeistukset ja säännöt ole keskenään yhtä tärkeitä. Säännöistä voidaan ja niistä tuleekin poiketa tekstitettävän teoksen niin vaatiessa. Tilanteessa, jossa suositusten noudattaminen ei kaikilta osin ole mahdollista, kääntäjän tulee käyttää ammattitaitoaan päättääkseen, mitkä säännöt hän priorisoi. Tekstityksen

tarkoitus on loppujen lopuksi mahdollistaa audiovisuaalisen teoksen vastaanottaminen, minkä pohjalta voidaan ajatella, että esimerkiksi riittävän pitkän lukuajan antaminen menee sen edelle, että juonen kannalta epäolennaisen kysymyksen vastaus näytettäisiin ruudussa sekunnin tai kaksi liian aikaisin.

Tutkimukseni empiirisessä osassa käytän Käännöstekstitysten laatusuosituksia pohjana omille tekstityksilleni sekä noudattamalla että tietoisesti rikkomalla niitä. Kerron luvussa 3 tarkemmin omasta tutkimusasetelmastani ja siitä, millainen rooli laatusuosituksilla on tutkimuksessani.

2.2 Ruututekstien vastaanotto

Internetin keskustelupalstoja ja yleistä keskustelua seurattaessa itselleni on muodostunut vaikutelma, että suhtautuminen tekstityksiin on usein kielteinen. Koska ruututeksti on läpinäkyvyytensä vuoksi kääntäjälle niin armoston, kommentoidaan virheitä matalalla kynnyksellä jopa julkisesti. Nettikeskusteluihin ja toisinaan myös lööppeihin (esim. Nyt.fi 23.5.2017; Vaarala 2.11.2018) päätyy epäonnistuneita käännösratkaisuja, joiden syyn voidaan vain arvailla liittyvän tiukkoihin aikatauluihin, mataliin palkkioihin ja kääntäjän puutteelliseen ammattitaitoon. Harmillisesti keskusteluissa näkee toisinaan myös ratkaisuja, joihin on ammattilaisen silmin päädytty tietoisesti esimerkiksi tilanpuutteen tai kulttuuriviittauksen vuoksi, vaikka ne näyttäytyvätkin maallikolle virheellisinä.

Tiina Tuominen (2007) kirjoittaa artikkelissaan, että ruututekstien reseptio eli vastaanotto on käännöstieteessä suhteellisen tuore tutkimuskohde. Lukiessa aihetta käsittelevää kirjallisuutta ja tekstittäjille suunnattuja ohjeistuksia esimerkiksi lukunopeuksista huomaa, että ne perustuvat usein tiedon sijaan pelkille oletuksille siitä, millainen yleisö on. Tuomisen mukaan varsinaista empiiristä tietoa aiheesta on harmillisen heikosti saatavilla, vaikka sen vaikutus tekstittämisprosessiin olisi hyvin merkittävä. Tuominen toteaa myös, että tällaisen tiedon voitaisiin myös todeta olevan yhteiskunnallisesti tärkeää, sillä tekstitykset ovat keskiössä muun muassa monien populaarikulttuurin ilmiöiden saapumisessa Suomeen. Tieto hyödyttäisi artikkelin mukaan kääntäjiä muun muassa kulttuuriviittausten kääntämisessä: tällä hetkellä kääntäjä, jonka kompetensseihin kuuluu lähtö- ja kohdekulttuurien hyvä tuntemus,

joutuu arvaamaan keskimääräisen katsojan lähdekulttuurin tuntemuksen tason valitessaan, miten tarkasti kääntää kulttuurisidonnaisia elementtejä. Tällaisessa tilanteessa kääntäjä saattaa esimerkiksi jättää selittämättä elementtejä ja viittauksia, jotka hän luulee katsojan tuntevan, vaikka keskimääräiselle katsojalle ne olisivat täysin vieraita. (mts. 295–298.)

Audiovisuaalisten teosten vastaanottotutkimukseen liittyy monia haasteita. Yves Gambierin (2018) mukaan yksi keskeisimmistä on multimodaalisuus eli merkityksen rakentuminen usean eri merkkijärjestelmän varaan. Huolimatta siitä, että multimodaalisuus kuuluu audiovisuaalisten käännösten ominaispiirteisiin ja että käännöstieteessä audiovisuaalisten tuotteiden multimodaalisuus on tunnistettu seikka, Gambierin mukaan se usein unohtuu vastaanottotutkimuksessa. Esimerkiksi elokuvan tai muun tuotteen kompleksisuus ja merkityksen rakentumisen dynamiikka jäävät helposti taka-alalle, jos analyysin kohteena on pelkkä kielellinen taso. (mts. 50.)

Ruututekstien vastaanottoa konventioiden näkökulmasta on käsitellyt David Orrego-Carmona (2016), joka tutki ammattimaisen ja epäammattimaisen tekstityksen vastaanottoa 52 tutkimushenkilöstä koostuvassa koeryhmässä. Tietoa kerättiin kyselyn, haastattelun ja silmänliiketutkimuksen avulla. Tarkoituksena oli selvittää, miten katsojat suhtautuvat epäammattimaisesti tehtyihin tekstityksiin nykyisten suoratoistopalveluiden suurien julkaisuvalyymien sekä *fansubien* eli fanitekstitysten maailmassa. Tuloksena oli, että vastaanottokokemuksessa ei ollut suurta eroa ammattimaisen ja epäammattimaisen tekstityksen välillä. Vastoin käännösosalalla ja kääntäjänkoulutuksessa usein esiin nousevaa ajatusta siitä, että korkealaatuisia käännöksiä pystyvät tuottamaan pelkät ammattikäntäjät, Orrego-Carmonan (2016) tutkimuksen mukaan myös maallikko pystyy tuottamaan katsojan kannalta riittävän hyviä tekstityksiä, joskin täytyy ottaa huomioon, että ammattilaisten laatukriteerit saattavat olla erilaiset kuin maallikon. Oma tutkimukseni jatkaa tästä pyrkien selvittämään, näkyykö ammattimaisten tekstitysten kautta saavutettu laatu myös tutkimani kielenopiskelijaryhmän silmissä.

Suomessa yksi merkittävimmistä ruututekstien vastaanottoa käsittelevistä teoksista on Tiina Tuomisen väitöskirja (2012), jossa hän tutkii katsojien suhtautumista ruututeksteihin ja heidän vastaanottostrategioitaan tekstitettyjä elokuvia ja televisio-

ohjelmia katsoessa. Tarkastelun kohteena oli Suomen elokuvateattereissa esitetty elokuva *Bridget Jones: elämä jatkuu* suomen- ja ruotsinkielisine tekstityksineen. Metodina Tuominen käytti kvalitatiivista, etnografista vastaanottotutkimusta ryhmäkeskustelujen muodossa. Tutkimuksessa kävi ilmi, että koehenkilöiden yleinen suhtautuminen tekstitykseen oli myönteinen ja luottavainen ja että erikoisetkin käännösratkaisut herättivät koehenkilöissä hämmennystä eikä kielteisyyttä. Katsojille tekstityksen laatu oli tärkeä, mutta yksittäisiä virheitä tärkeämmäksi nousi yleinen toimivuus.

Maallikoiden keskustelua seurattaessa usein kyseenalaistetaan tekstitysten tarpeellisuus Suomessa, jossa englannin kielen taito on keskimäärin varsin hyvä. Toisinaan kuulee ihmisten jopa väittävän, että he ymmärtävät dialogia niin hyvin, etteivät he lue tekstityksiä ollenkaan. Yksi Tuomisen (2012) tutkimustuloksista kumoaa tämän väitteen. Tutkimuksessa katsojien tosiasialliset vastaanottostrategiat olivat aina yhdistelmiä tekstityksen ja puheen seuraamisesta, vaikka he itse saattoivatkin ilmoittaa vastaanottostrategiakseen vain jommankumman näistä. Katsoja siis tukeutuu tekstitettyä elokuvaa tai ohjelmaa seurattaessaan aina sekä alkukieliseen dialogiin että kohdekieliseen tekstitykseen, vaikka ajattelisikin käyttävänsä vain toista näistä. Vaikka katsojan vieraan kielen taito olisikin riittävä elokuvan seuraamiseen ilman tekstitystä, hyödyntää hän Tuomisen (mts. 270–278) mukaan silti molempia kieliversioita elokuvaa katsoessaan. Tätä väitettä on pystytty tukemaan myös silmänliiketutkimuksella, jolla on saatu selville, ettei ruudulla näkyvää tekstitystä pysty jättämään huomiotta vaan sitä katsotaan, vaikka elokuvan ääniraita olisi katsojan omalla äidinkielellä (d'Ydewalle ym. 1991; d'Ydewalle & De Bruycker 2007).

Oman tutkimukseni kaltaisia kyselymuotoisia vastaanottotutkimuksia on tehty opinnäytetöiden muodossa, joskin pienin eroavaisuuksin. Anni Pakonen (2011) ja Jaana Rautiainen (2012) tarkastelevat pro gradu -tutkimuksissaan itse tekemiensä ruututekstien vastaanottoa koeryhmässä. Tutkimuksissaan he näyttivät koeryhmilleen omavalintaisen ja itse tekstitetyn englanninkielisen elokuvaotteen. Molemmissa tutkimuksissa tekstityksiin oli sisällytetty muutamia käännösvirheitä sekä konventiorikkeitä, ja otteiden näyttämisen jälkeen he selvittivät kyselytutkimuksen avulla vastaanottajakoeryhmien mielipiteitä tekstityksistä.

Sekä Pakonen (2011) että Rautiainen (2012) jakoivat tutkimuksissaan koehenkilönsä kolmeen eri tasoryhmään heidän englannin kielen taitonsa perusteella. Molemmissa tutkimuksissa ilmeni, että tekstityksissä ilmenneet virheet ja konventiorikkeet häiritsivät tasoryhmistä edistyneimpiä kaikista vähiten, mikä voi johtua siitä, että edistyneimpien ryhmä hyödynsi kielitaitonsa ansiosta tekstityksiä vähiten. Eniten konventiorikkeistä katsojia häiritsivät käänkösvirheet ja epäidiomaattiset suomen kielen ilmaisut. Omassa tutkimuksessani aion tapaustutkimuksen muodossa keskittyä vain yhteen tasoryhmään, eivätkä koeryhmille näytettävät tekstitykset sisällä varsinaisia käänkösvirheitä. Pyrin myös poistamaan elokuvan muiden ominaisuuksien, kuten dialogin nopeuden tietyissä kohdissa, vaikutuksen tulokseen näyttämällä ryhmille ristiin yhtä konventioita noudattavaa ja yhtä konventioita rikkovaa tekstitystä sen sijaan, että pyrkisin muodostamaan käsityksen katsojien vastaanottokokemuksesta yhden tekstitetyn otteen avulla.

Iina Fagerlund (2016) vertaili puolestaan pro gradu -tutkielmassaan saksalaisen elokuvan *Fack ju Göhte* vastaanottoa suomalaisessa ja saksalaisessa koeryhmässä. Fagerlund pyrki ryhmäkeskustelun keinoin selvittämään, voiko suomenkielinen katsoja, jolle saksan kieli ja kulttuuri ovat tuntemattomia, saada samanlaisen katselukokemuksen kuin saksalainen katsoja. Vaikka keskustelijoiden mielipiteet elokuvasta olivatkin monin paikoin samansuuntaisia ja samoja seikkoja nousi spontaanisti molemmissa keskusteluissa esiin, katselukokemukset eivät Fagerlundin mukaan kulttuurilähtökohdista johtuen voi olla täysin samanlaisia. Omasta mielestäni katselukokemus on myös suhteellisen laaja ja vaikeasti hahmotettava käsite, eikä elokuva välity saman kulttuurin sisälläkään eri katsojille samalla tavalla, sillä elokuvan katsominen on aina itsessään jo tulkinta.

Yves Gambier (2018: 56–57) erittelee vastaanoton kolme eri tyyppiä (*the three R's*): vastaus (*response*), reaktio (*reaction*) ja jälkiseuraus (*repercussion*). Vastauksella tarkoitetaan pintapuolista ja välitöntä vastaanottoa kuten sitä, miten silmät seuraavat tekstitystä ja luetaanko tekstitystä sana sanalta vai suurempina kokonaisuuksina. Reaktiolla Gambier (2018) viittaa kognitiivisiin prosesseihin, joita vastaanottokokemukseen liittyy. Millaisella kokemus- ja taustatietopohjalla tekstityksiä ymmärretään ja millainen on päättelyprosessi tekstitettyä ohjelmaa katsoessa? Jälkiseurauksella hän taas tarkoittaa laajempaa kontekstia, jossa

audiovisuaalisten teosten vastaanotto tapahtuu. Sillä viitataan kahtiajakoisesti asenteisiin, kuten siihen, millaisia preferenssejä katsojilla on esimerkiksi tekstityksiin liittyen, mutta myös vastaanoton sosiokulttuuriseen puoleen, kuten audiovisuaalisten teosten välittämiin arvoihin ja kulttuurisiin elementteihin.

Oma tutkimukseni sijoittuu näistä kolmesta vastauksen ja reaktion välimaastoon painottuen kuitenkin ensimmäiseen. Pyrin selvittämään, millaisen vastauksen konventiorikkeet antavat ryhmäni katsojissa, joskin käytän metodina kyselylomaketta, jonka täyttäminen vaatii kognitiivista työskentelyä.

Audiovisuaalisten teosten vastaanoton kannalta olennaista on kuitenkin ymmärtää, että vastaanottokokemus koostuu aina näistä kolmesta aspektista, eikä mikään näistä jää pois. Vaikka oman tutkimukseni kohteena ei olekaan Gambierin (2018) mainitsema jälkiseuraus eli esimerkiksi vastaanoton sosiokulttuurinen aspekti, katsojien tausta ja kokemukset vaikuttavat kuitenkin aina heihin ja ovat siten myös taustavaikuttajan roolissa tutkimuksessani läsnä.

Tässä luvussa esittelin lyhyesti ruututekstien ominaispiirteitä sekä tekstityisperinnettä ja ruututekstikonventioiden historiaa Suomessa. Kuvasin myös tutkimukseni pohjana käyttämäni Käännöstekstitysten laatusuositusten (Av-kaantajat.fi 2020) sisällön ja selostin, mihin oma tutkimukseni asettuu tekstitysten vastaanottotutkimuksen viitekehyksessä. Seuraavaksi esittelen tutkimusasetelmani ja metodin, minkä jälkeen siirryn analyysiosioon.

3 Tutkimusasetelma ja metodologia

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni empiirisen osion. Aloitan perustelemalla käyttämäni metodin sopivuuden, minkä jälkeen kerron tutkimusryhmäni valinnasta sekä tutkimukseni kulusta. Tämän jälkeen selostan tutkimusta varten laatimieni tekstitysten sisältöä ja piirteitä sekä kerron, millainen käyttämäni kyselylomake on ja millä perusteilla se on laadittu.

Ihmisten vastaanottokokemusta ja mielipiteitä kartoittaessa vaihtoehtoina ovat muun muassa haastattelututkimus ja kyselytutkimus. Molempia voidaan toteuttaa usealla eri tavalla. Haastattelu voidaan toteuttaa yksilöhaastatteluna tai ryhmähaastatteluna, ja strukturoinnin määrä voi vaihdella. Koska tavoitteeni oli saada ennen kaikkea tietoa siitä, millainen yksittäisten katsojien vastaanottokokemus on, suljin vaihtoehtoistani pois ryhmähaastattelun. Uskoin, että ryhmähaastattelutilanteessa osa henkilöistä jää taka-alalle ja että ryhmän muiden jäsenten kokemukset ja vastaukset vaikuttavat yksittäisten henkilöiden vastauksiin liian vahvasti. Yksilöhaastattelujen heikkoutena on työläys eli niiden vaatima aika (Jyrinki 1976: 16), minkä lisäksi uskoin osallistumiskynnyksen olevan korkea. Tämän vuoksi päädyin valitsemaan metodikseni kyselytutkimuksen.

Metodin valinnan taustalla on useita eri syitä. Kohteenani on kaksi kielenopiskelijaryhmää, joiden piti olla motivoituneita osallistumaan tutkimukseen. Kyselytutkimuksen osallistumiskynnys on matala, ja anonyymiyys madaltaa sitä vielä entisestään. Vastaajat voivat vastata kyselyyn samanaikaisesti, mikä helpottaa tutkimusjärjestelyjä ja säästää aikaa. Koin, että yksilöhaastatteluihin olisi mennyt liikaa opetukselle varattua aikaa ja siihen olisi siksi pitänyt osallistua opetuksen ulkopuolella. Se olisi saattanut nostaa kynnystä osallistua ja johtaa pienempään osallistumisprosenttiin. Omasta näkökulmastani haastattelututkimus olisi ollut myös työläämpää niin haastatteluiden kuin analyysin kannalta, ja tutkimusasetelmastani johtuen pyrin saamaan yksinkertaisia vastauksia sen selvittämiseen, huomasivatko vastaajat näyttämieni tekstitysten puutteita. Toki haastattelututkimus olisi kvalitatiivisesta näkökulmasta antanut enemmän: vaikka osallistujien lukumäärä olisi jäänyt pienemmäksi, olisin haastattelututkimuksella onnistunut saamaan laadullisesti

syvempiä vastauksia tutkimuskysymyksiini, etenkin jos painopiste olisi ollut yleisemmässä tekstityksiin ja tekstityskonventioihin liittyvässä keskustelussa.

Jokaisella tutkimusmenetelmällä on vahvuutensa ja heikkoutensa, eikä kyselytutkimus ole poikkeus. Haastatteluun verrattuna kyselytutkimuksessa tutkijan vaikutus häviää, jolloin vastaaja saattaa kokea henkilöllisyytensä suojatuksi ja vastata arkaluontoisiinkin kysymyksiin helpommin (Jyrinki 1976: 25). Toisaalta tutkijan vaikutuksen hävitessä häviää myös mahdollisuus selvittää, miten vastaaja ymmärtää kysymykset, ja selittää, mitä kysymyksillä on tarkoitettu. Dörnyein ja Taguchin (2009: 6–9) mukaan kyselylomakkeen heikkouksiin kuuluvat vastausten yksinkertaisuus ja pintapuolisuus, epäluotettavat ja epämotivoituneet vastaajat, vastaajien kielitaidon puute, tutkijan mahdottomuus tarkistaa tai korjata vastauksia väärinymmärrettyihin kysymyksiin, vastaaminen siten miten kokee tutkijan odottavan, itsepetos, taipumus valita myönteinen vastaus negatiivisen sijaan, halo-efekti eli kyvyttömyys nähdä positiivisessa asiassa negatiivista sekä vastausväsymys. Vaikka monet näistä riskeistä ovat läsnä myös omassa tutkimuksessani, pyrin esimerkiksi tarkalla kysymysten muotoilulla sekä kyselylomakkeen testauksella ehkäisemään kysymysten väärinymmärtämistä ja kysymyksen lyhyydellä ja avointen kysymysten vähäisyydellä ehkäisemään vastausväsymystä. Kaikki Dörnyein ja Taguchin mainitsevat heikkoudet eivät myöskään päde jokaiseen tutkimukseen: oman kyselyni kysymykset koskivat pääosin koehenkilöiden vastaanottokokemusta, ei niinkään vastaajia itsejään tai heidän elämäänsä, jolloin osa heikkouksista voidaan rajata pois. Kyselytutkimuksen metodologiset heikkoudet huomioon ottamalla pystyn suhtautumaan saamiini vastauksiin kriittisesti.

Tutkimukseni pyrki selvittämään, kokeeko ryhmissäni myös katsoja laadukkaaksi ammattilaisen näkökulmasta laadukkaan eli konventioita noudattavan tekstityksen, ja ennen kaikkea, kiinnittävätkö poikkeamat konventioista katsojan huomion tekstitykseen. Koska jo itsessään on haastavaa määritellä, mikä tekee tekstityksestä laadukkaan, käytin pohjana konventioille alaluvussa 2.1.2 kuvattuja vastikään julkaistuja Käännöstekstitysten laatusuosituksia (Av-kaantajat.fi 2020).

Koska Pakosen (2011) ja Rautiaisen (2012) vastaavanlaisissa tutkimuksissa vastaajat olivat kielitaidoltaan eritasoisia, päätin omassa tutkimuksessani rajata katsojien dialogikielen taidon tietylle tasolle. Uskoin näin välttäväni sen, että erot taitotasoissa

vaikuttaisivat tuloksiin. Valitsin tutkimusryhmäni siis nimenomaan kielitaidon perusteella niin, että heidän taitotasonsa sijoittui eurooppalaisen viitekehyksen taitotasojen A2:n ja B2:n välille² (EVK 2003). Rajauksen taustalla oli se, että halusin, että katsojat ymmärtävät lähtökieltä eli saksaa riittävän hyvin ja tukeutuvat vastaanottoprosessissa sekä tekstitykseen että lähtökieliseen dialogiin (vrt. Tuominen 2012). Tätä ei olisi saavutettu yhtä hyvin, mikäli katsojat olisivat ymmärtäneet dialogikieltä täydellisesti tai vaihtoehtoisesti hyvin vähän tai ei ollenkaan.

Tutkimus toteutettiin Kirkkonummella 26. helmikuuta 2020. Näytin kahdelle aikuisopiskelijaryhmälle kaksi saksankielistä elokuvaotetta, minkä pohjalta he täyttivät näytettyjä elokuvaotteita käsittelevän kyselylomakkeen. Koetilanteessa oli yksi ryhmä kerrallaan, mutta kaikki kunkin ryhmän jäsenet olivat sekä katselun että kyselyyn vastaamisen aikana keskenään samassa tilassa. Ryhmät olivat saksan aikuisopiskelijoita Kirkkonummen kansalaisopistossa. Kutsun ryhmiä nimillä ryhmä A ja ryhmä B. Ryhmä A oli kooltaan 7 henkilöä ja ryhmä B 10 henkilöä.

Molemmissa ryhmissä oli sekä naisia että miehiä. Ryhmän A keski-ikä oli 74 vuotta ja mediaani-ikä 76 vuotta, kun taas ryhmän B keski-ikä oli 64 vuotta ja mediaani-ikä 66 vuotta. A-ryhmän 7 vastaajasta kaksi ja B-ryhmän 10 vastaajasta yksi ilmoittivat äidinkielekseen ruotsin. Koska tarkoitukseni oli tutkia ennen kaikkea ymmärtämistä ja kokemusta konventioiden toteutumisesta suomenkielisissä tekstityksissä, tutkimukseni oli pääasiassa suunnattu suomenkielisille katsojille. En kuitenkaan edellyttänyt, että vastaajat puhuisivat äidinkielenään suomea, koska tutkimukseni rajoissa en pystynyt määrittämään heidän suomen kielen taitoaan ja koska Suomessa asuvina ja suomen kieltä osaavina suomenkielisetkään tekstitykset eivät olisi heille täysin vieraita.

Näytin tekstitettyjä otteita ryhmille ristikkäin niin, että ryhmä A näki otteen 1 konventioita noudattavalla tekstityksellä ja otteen 2 konventioita rikkovalla tekstityksellä, kun taas ryhmä B näki otteen 1 konventioita rikkovalla tekstityksellä ja otteen 2 konventioita noudattavalla tekstityksellä (Taulukko 1). Tutkimusasetelma mahdollisti otteiden eri tekstitysversioiden keskinäisen vertailun, mutta sulki pois sen, että esiin nousevat erot johtuisivat katselujärjestyksestä tai otteiden sisällöistä johtuvista syistä (esimerkiksi puhenopeudesta tai hahmojen lukumäärästä).

² Koehenkilöiden kielitaito määritettiin sen perusteella, minkä tasoiselle kurssille he osallistuivat.

	Ote 1	Ote 2
Ryhmä A	konventioita noudattava tekstitys	konventioita rikkova tekstitys
Ryhmä B	konventioita rikkova tekstitys	konventioita noudattava tekstitys

Taulukko 1: Koeryhmille näytettävät tekstitykset

Näyttämäni elokuvaotteet olivat sarjasta *Criminal: Saksa* (2019). Kyseessä on Netflixin tuottaman *Criminal*-antologiasarjan Saksan-versio. Sarjan tapahtumat sijoittuvat poliisiaseman kuulusteluhuoneeseen ja sitä ympäröiviin tiloihin, joissa kuulustellaan kulloistakin epäiltyä. Joka jakso sisältää uuden tapauksen, ja omat otteeni olivat sarjan eri jaksoista eivätkä siksi juonellisesti tukeutuneet toisiinsa. Molempien otteiden pituus oli noin viisi minuuttia ja dialogi oli saksaksi. Vaikka otteet olivatkin keskeltä jaksoja eikä ryhmällä ollut pohjatietoja sarjasta, olivat ne oman arvioni mukaan varsin yleistajuisia eivätkä vaatineet sen suurempaa ymmärrystä aiheesta.

Kerroin ryhmille etukäteen vain sen, että kyse on vastaanottotutkimuksesta. Pyysin heitä katsomaan elokuvaotteita kuten he katsoisivat tavallisena päivänä televisiota tai kävisivät elokuvissa. En halunnut, että katsojien huomio keskittyi tekstityksiin, sillä se olisi saanut heidät näkemään tekstitykseen sisällyttämiäni puutteita ja vääristänyt tuloksia. Vasta otteiden näyttämisen jälkeen kerroin, että tutkimukseni koskee tekstityksiä. Otteiden katsomisen jälkeen vastaajat täyttivät laatimani kyselylomakkeen.

3.1 Tutkimuksessa käytetyt tekstitykset

Olin itse tehnyt etukäteen kumpaankin otteeseen kaksi tekstitystä. Tekstitysversioista toinen noudatteli konventioita kielen, merkintätapojen ja ajastuksen kannalta. Toinen versioista rikkoi niitä, paikoin jopa hyvin räikeästi. Varsinaisia käännösvirheitä en sisällyttänyt konventioita rikkovaan tekstitykseen, sillä Käännöstekstitysten laatusuosituksien (Av-kaantajat.fi 2020) on luotu siltä pohjalta, että käännös on sisällöltään vastaava.

Pyrin sisällyttämään konventioita rikkovaan tekstitykseen riittävän paljon puutteita, jotta osa katsojista kiinnittäisi niihin huomiota ja osaisi antaa palautetta siitä, mitkä puutteet häiritsivät eniten, mutta kuitenkin riittävän vähän, jotta ne eivät vaikuttaisi epäaidoilta. Vaikka tekstityksissä näkeekin suhteellisen usein rikottavan konventioita, ovat ne harvoin kuitenkaan esimerkiksi ajastukseltaan niin puutteelliset, että katselukokemus olisi täysin pilattu. Sopivan tasapainon löytäminen osoittautui haasteelliseksi, minkä vuoksi testasin elokuvaotteiden näyttämistä etukäteen lähipiirissäni. Heidän reaktioidensa ja heiltä saamani palautteen perusteella heikensin vielä konventioita rikkovan tekstityksen laatua, mikä itse tutkimustilanteessa osoittautui oikeaksi ratkaisuksi.

Konventioita rikkova tekstitys sisälsi puutteita ajastuksessa, jaottelussa (ml. rivitys), kielessä (tyyli, oikeinkirjoitus) ja merkintätavoissa. Ajastukselliset puutteet käsittivät kuvanleikkauksen ylittäviä repliikkejä, liian lyhyen (alle 1,8 sekuntia) ja liian pitkän (yli 7 sekuntia) ajan ruudussa näkyviä repliikkejä sekä taukojen puutetta repliikkien välissä. Ajastuksellisia virheitä oli määrällisesti eniten, sillä niitä pystyi sisällyttämään tekstitykseen melko luonnollisesti ja ajattelin, että katsojat huomaavat ne helpoiten. Jaotteluun liittyvät puutteet sisälsivät kömpelösti eri riveille ja eri repliikkeihin jaettujen virkkeiden ja vuorosanojen lisäksi myös sanaliittojen rikkomista jakamalla ne kahdelle eri riville, sanan jakamista kahdelle eri riville yhdysmerkkiä käyttäen ja ylemmän rivin kirjoittamista reilusti alemmaa pidemmäksi, vaikka toimivampi rivitys olisi ollut mahdollinen.

Huolimatta siitä, että en sisällyttänyt tekstitykseen varsinaisia käännösvirheitä, lisäsin niihin kuitenkin kielellisiä virheitä oikeinkirjoituksen, interferenssin sekä tarpeettomien slangisanojen muodossa. Käytin lukusanoista monin paikoin numeroita (*minulla on 3 lasta*), ajan yksiköistä lyhenteitä (*10 min sitten*, *4 kk:n päästä*) sekä tarpeettomia slangisanoja, jotka vaikeuttavat lukemista mutta eivät juonellisesti olleet merkittäviä (*tarkistaa – tsekata*, *lääkäri – lekuri*). Merkintätapoja rikoin esimerkiksi jatkamalla virkettä seuraavaan repliikkiin yhdysmerkin sijasta ...-merkinnällä ja merkitsemällä puhujan vaihtumista yhdysmerkillä myös repliikin alussa. Tarkemmin virheet käyvät ilmi käyttämistäni tekstityksistä, jotka ovat tutkielmani liitteenä. Hypoteesini oli, että yllä mainituista konventiorikkeistä ajastuksen puutteet ja ...-merkinnät osuisivat katsojien silmiin eniten. Sen sijaan en

uskonut kenenkään tai hyvin harvan huomaavan puutteita yhdysmerkin käytössä tai kömpelöissä rivien pituuksissa.

Tutkimusasetelmaani tutustuessa on huomattava, että konventiorikkeiden määrä ei käyttämissäni tekstityksissä ole täysin sama eri elokuvaotteiden välillä. Vaikka tekstityksiä laatiessani pyrin mahdollisimman tarkasti sisällyttämään niihin sekä määrällisesti saman verran että laadullisesti samankaltaisia konventiorikkeitä, tekstitykset on luotu alkuperäisteosten puitteissa, minkä vuoksi virheiden ja puutteiden määrän vakiointi absoluuttisesti on täysi mahdottomuus. Ryhmät näkivät eri tekstitykset eikä kumpikaan ryhmä nähnyt kaikkia neljää tekstitystä. On siis mahdollista, että eroihin kahden koeryhmäni vastausten välillä vaikuttaa myös vastaajien näkemä yhdistelmä tietystä otteesta ja tietystä tekstityksestä. Tehdäkseni tuloksia läpinäkyvämmiksi pyrin saamaan katsojilta tarkkoja vastauksia kohdista, joissa he huomasivat puutteita. Ideaalitulanteessa vastaajat osaavat paikantaa huomaamansa konventiorikkeen, jolloin pystyn itse arvioimaan, vaikuttiko vastaukseen yhdistelmien väliset erot.

3.2 Kyselylomake

Kyselylomakkeeni muotoilussa käytin inspiraationa Pakosen (2011) ja Rautiaisen (2012) omissa tutkimuksissaan käyttämiä lomakkeita, joskin pyrin parantelemaan heidän lomakkeitaan ja ohjaamaan omat kysymykseni niin, että ne palvelisivat parhaiten omaa tutkimusasetelmaani. Välttääkseni vastausväsymyksen pyrin tekemään kyselylomakkeestani riittävän lyhyen ja sisällyttämään siihen ainoastaan tutkimuskysymyksen kannalta relevantteja kysymyksiä. Pyrin myös muotoilemaan kysymykset niin, että ne olisivat mahdollisimman yksinkertaisia ja sisältäisivät mahdollisimman vähän monimerkityksisiä tai monitulkintaisia sanoja.

Kyselyni oli jaettu kolmeen osaan ja sisälsi yhteensä 19 kysymystä. Osa 1 sisälsi näyttämiäni elokuvaotteita ja niiden tekstityksiä käsitteleviä kysymyksiä, osa 2 yleisempiä kysymyksiä tekstitettyjen audiovisuaalisten teosten katsomisesta ja osa 3 yleisiä taustatietokysymyksiä, kuten ikä ja sukupuoli. Kyselyn ensimmäisiksi kysymyksiksi valitsin helppoja kysymyksiä, sillä ne herättävät vastaajan mielenkiinnon tutkimusta kohtaan (Jyrinki 1976: 103) ja motivoivat tätä jatkamaan

eteenpäin. Jättämällä taustakysymykset kyselyn loppuun pyrin ehkäisemään sitä, että vastaajien mielenkiinto laskee heti kyselyn aluksi, sekä välttämään mahdollista henkilökohtaisten tietojen kysymisen aiheuttamaa vastustusta (Dörnyei & Taguchi 2009: 47–48). Tutkimuskysymysteni näkökulmasta ensimmäinen osa oli siis olennaisin, kun taas kahden jälkimmäisen osan kysymykset olivat ikään kuin taustakysymyksiä.

Pyrin maksimoimaan suljettujen eli rasti ruutuun -tyyppisten kysymysten määrän ja minimoimaan avointen kysymysten määrän. Dörnyein ja Taguchin (2009) mukaan avoimilla kysymyksillä ei tule mitata tutkimuksen keskeisintä tietoa, vaan niiden tulee olla ikään kuin lisäkysymyksiä. Heidän mukaansa ne tulee myös sijoittaa kyselylomakkeen loppupuolelle, jotta vältetään työläyden herättämän negatiivisen tunteen vaikutus aiempiin vastauksiin. Jyrinki (1976: 95–96) nimeää avointen kysymysten haittapuoliksi seuraavat seikat: ne vievät paljon aikaa, niihin vastataan usein epäselvästi, tulkinnanvaraisesti tai kysymyksen vierestä ja niihin jätetään usein kokonaan vastaamatta. Kyselylomakkeeni sisälsi lopulta vain kaksi avointa kysymystä: millainen vastaajien mielestä hyvä tekstitys on ja ovatko suomalaiset tekstitykset laadukkaita. Ne eivät olleet tutkimukseni kannalta tärkeimpiä vaan ikään kuin lisäkysymyksiä varsinaisen tutkimusosion jälkeen. Sijoitin molemmat osan 2 loppuun juuri ennen osan 3 muutamaa taustakysymystä.

Kyselylomakkeen valmistuttua testasin lähipiirissäni sen toimivuuden yhdessä tutkimusasetelman kanssa. Saamani palautteen perusteella muotoilin kyselylomakkeen kysymyksiä täsmällisemmiksi väärinymmärrysten välttämiseksi. Käyttämäni kyselylomake kokonaisuudessaan on tutkielmani liitteenä.

4 Tulosten analyysi

Tässä luvussa kuvaan kyselytutkimukseni tulokset ja analysoin vastausaineistosta esiin nousseita seikkoja. Luku on jaettu kyselyn eri osien mukaisesti niin, että ensin esittelen näyttämiäni elokuvaotteita koskevat kysymykset, minkä jälkeen siirryn ruututekstejä yleisemmin käsitteleviin kysymyksiin. Jälkimmäisessä osassa referoin myös kyselylomakkeeni avointen kysymysten tuloksia eli vastaajien näkemyksiä siitä, millainen hyvä tekstitys on ja ovatko suomalaiset tekstitykset laadukkaita.

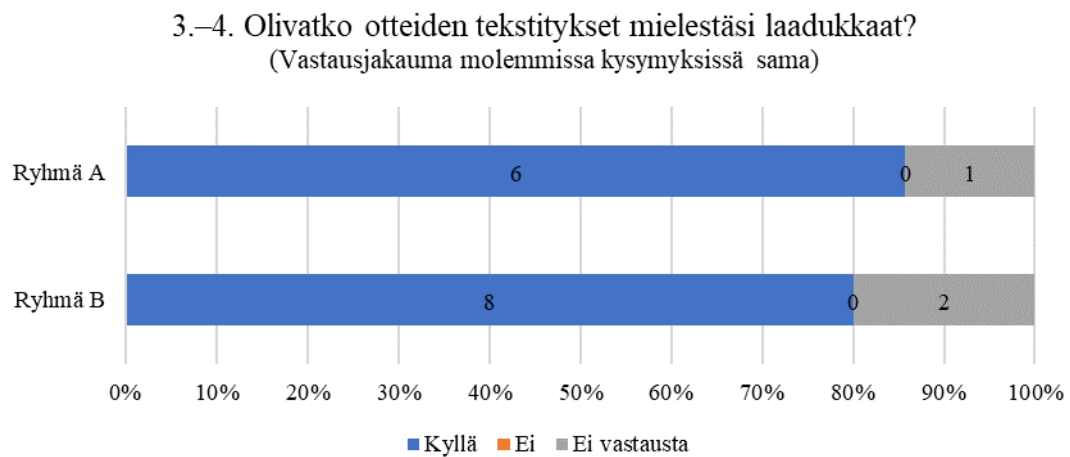
Tutkimustilanteen vastaanotto oli hyvä ja kaikki ryhmien jäsenet suostuivat osallistumaan tutkimukseen. Elokuvaotteiden näyttö onnistui molemmissa ryhmissä hyvin ja luontevasti ilman ulkoisia häiriötekijöitä, jotka olisivat saattaneet vaikuttaa katselukokemukseen ja siten tutkimustulokseen.

Kyselyn viimeisenä osana kartoitin vastaajien taustatietoja kuten sukupuolta ja ikää. Taustatietojen kohdalla kysyin myös vastaajilta, olivatko he nähneet elokuvaotteita aiemmin. Vain yksi ryhmän B vastaaja ilmoitti nähneensä otteen 2 aiemmin. Vaikka onkin mahdollista, että tämä on vaikuttanut hänen vastauksiinsa, on kohtuullista olettaa, että asialla ei ole ollut merkittävää vaikutusta vastauksiin ja tutkimustuloksiin kokonaisuutena. Muita vastaajien demografisia tietoja käsittelin tutkimusasetelman kuvauksen yhteydessä luvussa 3.

4.1 Näyttämieni elokuvaotteiden vastaanotto

Kyselylomakkeeni ensimmäisten kysymysten tarkoitus oli selvittää, pystyivätkö katsojat omasta mielestään seuraamaan näytettyjä otteita ja ymmärtämään dialogin sisällön, sekä kartoittaa yleisellä tasolla heidän mielipidettään otteiden tekstityksistä ennen yksityiskohtaisemmalle tasolle siirtymistä. Kaikki osallistujat molemmissa ryhmissä vastasivat kysymyksiin 1 ja 2 myöntävästi eli ilmoittivat pystyneensä seuraamaan näyttämiäni elokuvaotteita vaivatta sekä ymmärtämään tekstityksen tai äänen avulla, mitä elokuvaotteissa puhuttiin. Myöntävistä vastauksistaan huolimatta ryhmässä A kaksi vastaajaa kommentoi, että he eivät ymmärtäneet ihan kaikkea tai olleet täysin varmoja asiasta.

Molemmille ryhmille näytettiin yksi elokuvaote, jonka tekstitys noudatti tekstityskonventioita, ja yksi elokuvaote, jonka tekstitys rikkoi niitä. Kysymykset 3 ja 4 koskivat katsojien mielipidettä siitä, olivatko näyttämieni elokuvaotteiden tekstitykset laadukkaita. A-ryhmän 7 vastaajasta 6 vastasi molempiin kyllä (85,7 %) ja 1 jätti molempiin vastaamatta (14,3 %). B-ryhmän 10 vastaajasta 8 vastasi molempiin kyllä (80 %) ja 2 jätti molempiin vastaamatta (20 %). Vastausjakauma oli samanlainen molemmissa kysymyksissä. Havainnollistan vastauksia taulukossa 2.

Taulukko 2: Vastaukset kysymyksiin 3 ja 4

Suurin osa kaikista katsojista piti siis molempia tekstityksiä laadukkaina eikä kukaan vastannut, etteivät ne eivät olisi olleet laadukkaita. Tulos on varsin yllättävä. Olin pyrkinyt saamaan konventioita rikkovassa tekstityksessä puutteet selkeästi näkyviin, ja mielestäni konventioita rikkovan tekstityksen laatu oli huono. Oman näkemykseni mukaan se kiinnitti liikaa huomiota itseensä ja jopa vaikeutti katselua. Kuitenkaan vastaajista suurin osa ei ollut tätä mieltä: selvä enemmistö molemmissa ryhmissä piti myös konventioita rikkovaa tekstitystä laadukkaana. Ryhmien välillä ei ollut tässä eroa, vaikka esitysjärjestys oli ryhmillä eri ja osa näki konventioita rikkovan tekstityksen heti ensimmäisessä otteessa ja osa vasta toisessa.

Molemmissa ryhmissä tekstityksiä pidettiin siis niiden puutteista huolimatta laadukkaina. Tämä viittaisi siihen, että tekstityskonventioiden noudattamisella tai noudattamatta jättämisellä ei tutkimissani ryhmissä ole suurta vaikutusta siihen, miten laadukkaina tekstitykset koetaan. Tutkimukseni yksi tavoite oli selvittää, kokevatko katsojat konventioita noudattavan tekstityksen laadukkaampana kuin

konventioita rikkovan tekstityksen. Onkin mielenkiintoista, että vaikka konventioita pidetään alalla eräänlaisena korkean laadun mittarina, tutkimusryhmässäni vastaus oli erilainen. Voidaanko siis konventioiden tärkeyttä perustella katsojatyytyväisyydellä?

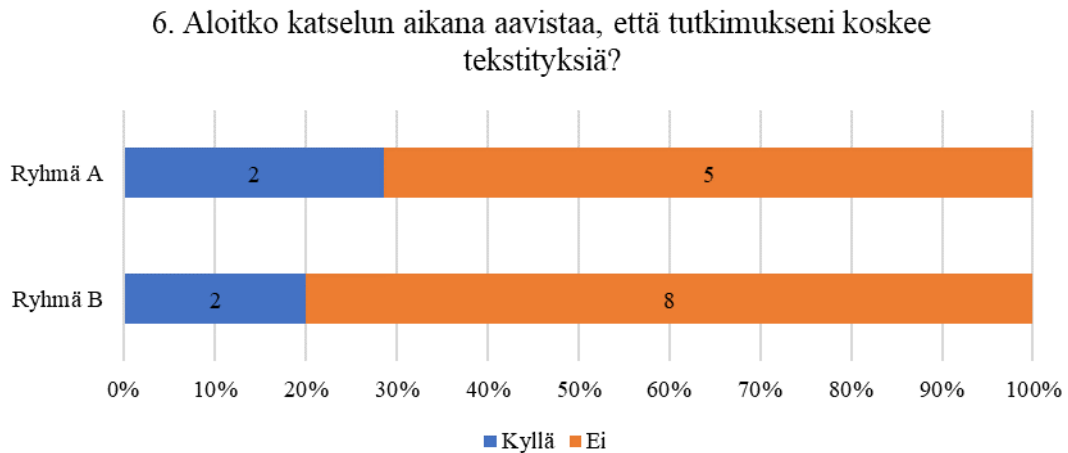
Merkittävää on, että elokuvaotteiden välillä ei ollut kummankaan ryhmän vastauksissa eroa. Vaikka kumpikin ryhmistä näki toisen otteista konventioita noudattavalla tekstityksellä ja toisen konventioita rikkovalla tekstityksellä, kaikki katsojat molemmissa ryhmissä vastasivat molempien otteiden kohdalla samalla tavalla joko myöntävästi tai ei ollenkaan. On otettava huomioon se, että katsojat olivat kyselylomaketta täyttäessään täysin muistinsa varassa, jolloin tiettyjen tekstitysseikkojen yhdistäminen tiettyyn otteeseen voi olla haastavaa, etenkin kun tekstityksiin ei katsellessa neuvottu kiinnittämään erityistä huomiota.

Huomionarvoista on kuitenkin myös se, miten moni vastaaja jätti kysymyksiin kokonaan vastaamatta, vaikka muiden kysymysten kohdalla samaa tendenssiä ei näkynyt. Jos vastaamatta jättäminen tulkitaan niin, että vastaaja ei kokenut osaavansa arvioida tekstitysten laadukkuutta, on tulos hieman enemmän odotusten mukainen. On totta, että laatu itsessään on monitulkintainen asia eikä tavallinen katsoja ole välttämättä pohtinut laadun käsitettä tekstityksissä sen tarkemmin.

Kysymyksillä 5–7 halusin kartoittaa sitä, oliko katsojilla noussut katselun aikana tiettyjä ajatuksia tutkimukseeni liittyen. Kysymyksessä 5 kysyin katsojilta, vertasivatko he katselun aikana tekstitystä puhuttuun dialogiin. A-ryhmässä 5 vastasi kyllä (71,4 %), 1 ei (14,3 %) ja 1 jätti vastaamatta (14,3 %). B-ryhmässä 7 vastasi kyllä (70 %) ja 3 ei (30 %). Yksi ryhmän A vastaajista lisäsi kyllä-vastaukseensa ”yrittäneensä mutta onnistuneensa vain paikoitellen”. Kysymyksen tarkoituksena oli selvittää, miten paljon katsojat kiinnittävät huomiota äidinkielisensä tekstityksen lisäksi myös vieraskieliseen dialogiin, jota he oletettavasti ymmärsivät jonkin verran. Saamani vastaukset ovat linjassa Tuomisen (2012: 270–278) aiemman tutkimustuloksen kanssa: sekä dialogi- että tekstityskieltä ymmärtävä katsoja hyödyntää vastaanottostrategiaanaan molempia kieliä.

Kysymyksellä 6 selvitin, alkoivatko katsojat katselun aikana aavistaa, että tutkimukseni koskee tekstityksiä (Taulukko 3). A-ryhmässä 2 vastasi kyllä (28,6 %)

ja 5 ei (71,4 %), ja B-ryhmässä 2 vastasi kyllä (20 %) ja 8 ei (80 %). Koska hypoteesi oli, että konventioita rikkovat tekstitykset kiinnittäisivät katsojien huomion, etukäteisoletukseni oli, että useampi olisi vastannut kysymykseen 6 myöntävästi. Lienee myös kohtuullista olettaa, että jos katsoja on itsenäisesti arvanut tutkimukseni koskevan tekstityksiä, hän huomasi myös katselun aikana tekstityksissä jotain, mikä häytti katselua.

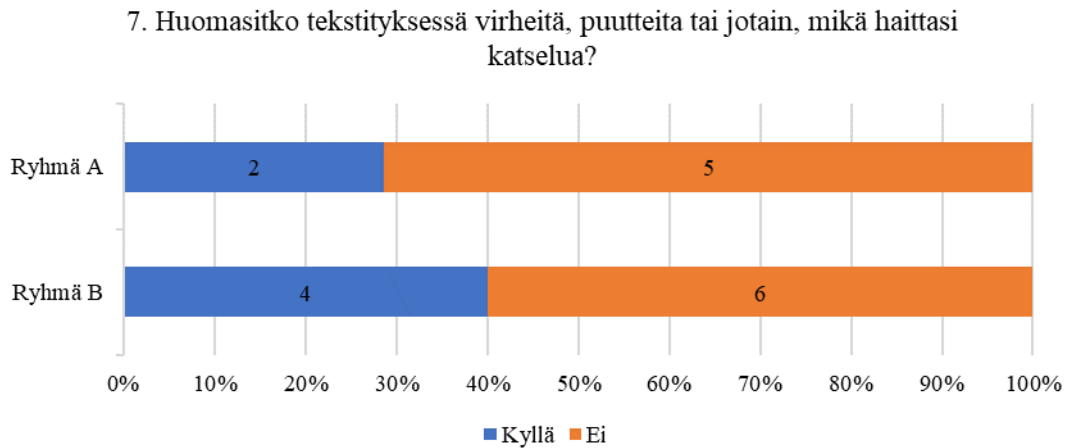

Taulukko 3: Vastaukset kysymykseen 6

Kysymyksellä 7 pohjustin tarkempia kysymyksiä mahdollisista huomatuista konventiorikkeistä kysymällä, huomasivatko katsojat tekstityksessä virheitä, puutteita tai jotain, mikä häytti katselua (Taulukko 4). A-ryhmässä 2 vastasi kyllä (28,6 %) ja 5 ei (71,4 %), kun taas B-ryhmässä jopa 4 vastasi kyllä (40 %) ja 6 ei (60 %). A-ryhmän tulokset ovat määrällisesti linjassa kysymyksen 6 vastausten kanssa, joskin henkilöt, jotka huomasivat konventiorikkeitä, eivät olleet samoja kuin henkilöt, jotka ilmoittivat arvanneensa, että tutkimukseni koskee tekstityksiä. B-ryhmässä kysymysten 6 ja 7 vastauksissa näkyi erilainen suhde: kukaan vastaajista, jotka huomasivat tekstityksissä konventiorikkeitä, ei kuitenkaan arvanut, että tutkimukseni koskee tekstityksiä.

Tekstitysten katselujärjestys oli ryhmien välillä erilainen niin, että ryhmä A näki ensimmäisenä konventioita noudattavan tekstityksen ja toisena niitä rikkovan tekstityksen, kun taas ryhmässä B järjestys oli päinvastainen. Voidaankin pohtia, johtuvatko ryhmien väliset erot kysymyksen 7 vastauksissa nimenomaan katselujärjestyksestä. Jos oletus on, että konventioita noudattava tekstitys ei kiinnitä

itseensä erityistä huomiota, voidaan ajatella, että tekstitettyjen otteiden katseluun jo tottuneessa A-ryhmässä toisen tekstityksen konventiorikkeet eivät kiinnittäneet katsojien huomiota. Vastaavasti voidaan ajatella, että konventiorikkeitä sisältävän tekstityksen ensimmäisenä nähnyt B-ryhmä huomasi konventioiden rikkomisen herkemmin, sillä virheet ilmenivät heti katselun aluksi eivätkä mahdollisesti ikään kuin hukkuneet juonen varjoon. Tällaisen tulkinnan voitaisiin katsoa antavan tekstityksen virheitä anteeksi, kunhan virheet eivät ilmene liian aikaisin tekstitettyssä teoksessa. Toki täytyy huomioida, että ero ryhmien välillä on lopulta varsin pieni (11,4 prosenttiyksikköä ja 2 vastaajaa) eikä pienen tapaustutkimuksen tuloksia ole tarkoitettu yleistettäväksi.

Taulukko 4: Vastaukset kysymykseen 7

Kysymyksessä 8 kysyin eritellysti, millaisia puutteita katsojat huomasivat otteiden tekstityksissä. Kyseessä oli jatkokysymys kysymykselle 7, ja siihen, kuten myös puutteisiin liittyviin kysymyksiin 9–11, pyysin vastauksia vain niiltä vastaajilta, jotka olivat vastanneet kysymykseen 7 myöntävästi eli ilmoittaneet huomanneensa tekstityksissä virheitä, puutteita tai muuta katselua häiritsevää. Muita vastaajia pyysin ohittamaan kysymykset 8–11, jotka käsittelivät katsojien tekstityksissä huomaamia konventiorikkeitä. Esittelen yhteenvedon vastauksista taulukossa 5.

Tekstityksistä toinen noudatti konventioita ja toinen rikkoi niitä. Saadakseni tietää, huomasivatko katsojat puutteet siinä otteessa, jonka tekstitys ei noudattanut konventioita, kysyin lomakkeessa kunkin puutteen kohdalla, kummassa otteessa vastaajat kyseisen puutteen näkivät. Tästä huolimatta lähes jokainen vastaajista

ilmoitti kaikkien puutteiden kohdalla huomanneensa ne molemmissa otteissa. Uskon tämän johtuneen siitä, että katsojat olivat kyselyä täyttäessään pelkän muistinsa varassa, minkä takia tietyn puutteen liittäminen tiettyyn otteeseen oli haastavaa. Koska tulos on näin ollen otteisiin kohdistamisen osalta epätarkka, ei liene mielekästä eritellä vastauksia otteittain. Tästä syystä luokittelen tulokset taulukossa 5 vain ryhmien mukaan.

8. Millaisia puutteita huomasit otteiden tekstityksissä?	Ryhmä A	Ryhmä B	Yhteensä
8a. Tekstitys sisälsi käännösvirheitä.		1	1
8b. Tekstitys sisälsi kielioppi- tai oikeinkirjoitusvirheitä.		1	1
8c. Tekstitys oli liian puhekielinen.			
8d. Tekstitys oli jaettu kömpelösti eri riveille.			
8e. Tekstitys oli jaettu kömpelösti eri repliikkeihin.	1		1
8f. Tekstitys vei liikaa huomiota katselulta.	1		1
8g. Tuttuja merkintätapoja ei käytetty tai niitä käytettiin väärin.	1	1	2
8h. Tekstitys tuli ruutuun liian aikaisin.			
8i. Tekstitys tuli ruutuun liian myöhään.			
8j. Tekstitys lähti ruudusta pois liian aikaisin.	1		1
8k. Tekstitys jäi ruutuun liian pitkäksi aikaa.			
8l. Tekstitysten välissä oli liian lyhyitä taukoja.	1	2	3
8m. Tekstityksessä oli jotain muita ongelmia.		2	2

(vastausten lkm)

Taulukko 5: Vastaukset kysymykseen 8

Ryhmässä A konventiorikkeitä huomanneita katsojia oli kysymyksen 7 vastausten perusteella kaksi (ks. taulukko 4). Toinen heistä ilmoitti huomanneensa molemmissa otteissa, että tuttuja merkintätapoja ei käytetty tai niitä käytettiin väärin (8g).

Vastauksissaan kysymyksiin 9 ja 10 hän kuitenkin ilmoitti, etteivät tekstitysten virheet ja puutteet häirinneet hänen katselunautintoaan tai ymmärtämistään. Toinen taas ilmoitti huomanneensa molemmissa otteissa, että virkkeitä oli jaettu kömpelösti eri repliikkeihin (8e), että tekstitys vei liikaa huomiota katselulta (8f) ja että repliikkejä lähti ruudusta pois liian aikaisin (8j) ja niiden välissä oli liian lyhyitä

tauvoja (8l). Hän taas ilmoitti vastauksissaan kysymyksiin 9 ja 10, että nämä virheet ja puutteet häiritsivät sekä katselunautintoa että ymmärtämistä.

Ryhmässä B konventiorikkeitä huomanneita katsojia oli kysymyksen 7 vastausten perusteella neljä (ks. Taulukko 4). Heistä yksi vastasi huomanneensa, että otteessa 1 sormien napsautus oli tarpeettomasti tekstitetty (8m, jotain muita ongelmia). Toinen vastasi huomanneensa molemmissa otteissa, että repliikkien välissä oli liian lyhyitä taukoja (8l). Kolmas heistä vastasi huomanneensa molemmissa otteissa käännösvirheitä (8a) sekä kielioppi- tai oikeinkirjoitusvirheitä (8b), tuttujen merkintätapojen käyttämättä jättämistä tai käyttämistä väärin (8g) sekä liian lyhyitä taukoja repliikkien välissä (8l). Neljäs virheitä ja puutteita huomanneista vastaajista ilmoitti havainneensa jotain muita ongelmia (8m) tarkentaen, että jotain jäi hänen mielestään kääntämättä. Myöhemmässä vastauksessaan kysymykseen 11 hän myös ilmoitti, ettei ”ole ihan varma, oliko tekstitys jäljessä vai puuttuiko todella jotain”. Kommentti on osin ristiriidassa vastaajan aiempiin vastauksiin kohdissa 8i ja 8k, joiden mukaan hän ei havainnut, että repliikkejä olisi tullut ruutuun liian myöhään tai jäänyt ruutuun liian pitkäksi aikaa.

Toisin kuin ryhmässä A, kukaan ryhmän B vastaajista ei kuitenkaan ilmoittanut kysymyksissä 9 ja 10, että havaitut virheet ja puutteet olisivat häirinneet katselunautintoa tai ymmärtämistä. Kaikista B-ryhmän 4 vastaajasta 3 vastasi kysymyksiin 9 ja 10 ei ja 1 jätti niihin vastaamatta. Kaiken kaikkiaan molempien ryhmien 6 vastaajasta yhteensä 4 ilmoitti, etteivät virheet ja puutteet häirinneet katselunautintoa tai ymmärtämistä. Vain 1 vastasi kokeneensa ne häiritseviksi, minkä lisäksi 1 jätti vastaamatta kysymykseen. Kysymykseen 11, jossa kysyin, mitkä virheistä ja puutteista häiritsivät eniten, ei tullut vastauksia ollenkaan.

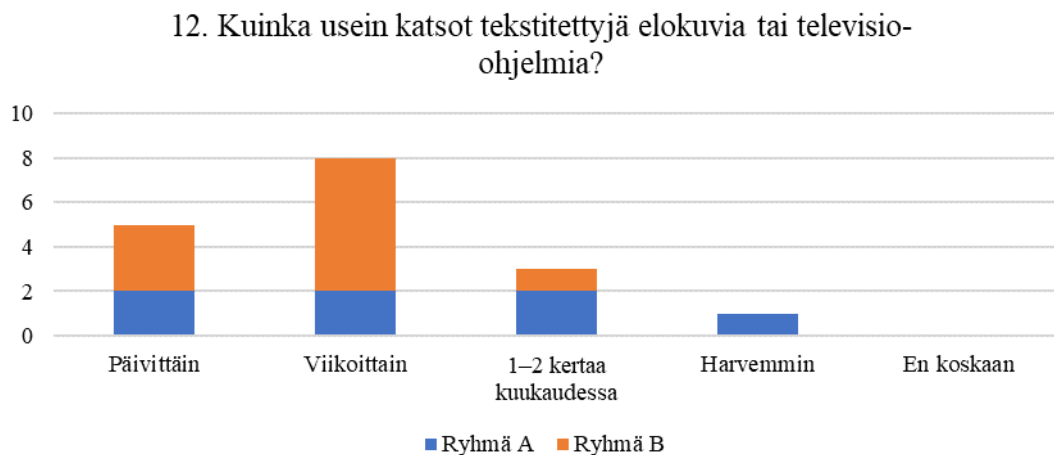
4.2 Tekstitysten vastaanotto yleisesti

Kyselyni toinen osa koostui täydentävistä kysymyksistä, jotka eivät suoraan vastanneet tutkimuskysymyksiini. Kartoittaakseni vastaajien katselutottumuksia ja näkemyksiä tekstityksistä yleisesti kysyin heiltä, miten usein he katsovat tekstitettyjä ohjelmia ja miten usein he katsovat vieraskielisiä ohjelmia ilman tekstitystä.

Kyselylomakkeeni ainoina avoimina kysymyksinä kysyin vastaajilta, millainen hyvä

tekstitys heidän mielestään on, ja pyysin kertomaan heidän näkemyksensä siitä, ovatko suomalaiset tekstitykset laadukkaita.

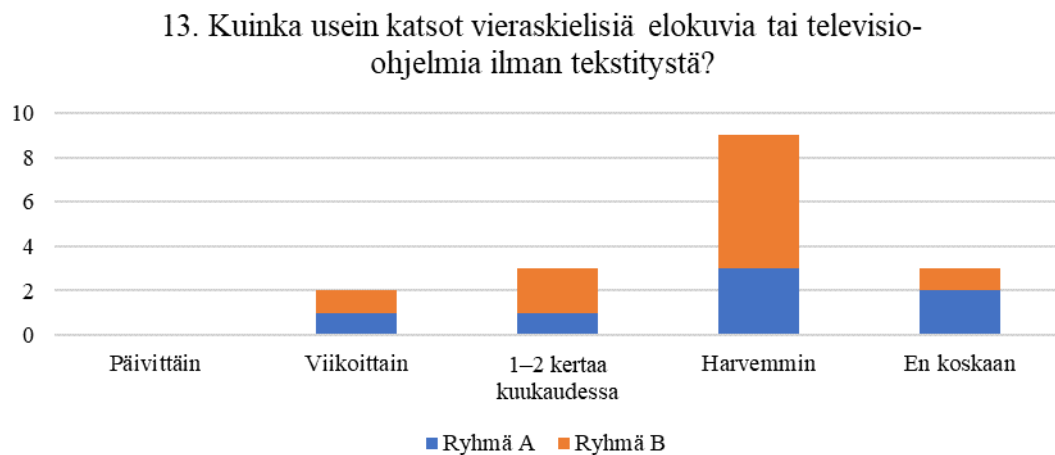
Kysymyksellä 12 selvitin, miten usein vastaajat katsovat tekstitettyjä audiovisuaalisia teoksia. Taulukossa 6 nähdään, että ryhmässä A vastaukset jakautuivat suhteellisen tasaisesti eri vastausvaihtoehtojen kesken. Yhteensä 7 vastaajasta 2 vastasi katsovansa tekstitettyjä elokuvia ja televisio-ohjelmia päivittäin (28,6 %), 2 vastasi viikoittain (28,6 %) ja 2 vastasi 1–2 kertaa kuukaudessa (28,6 %). Näiden lisäksi 1 vastasi harvemmin (14,2 %). Ryhmän B vastauksissa oli enemmän hajontaa. Yhteensä 10 vastaajasta 3 vastasi päivittäin (30 %), 6 vastasi viikoittain (60 %) ja 1 vastasi 1–2 kertaa kuukaudessa (10 %). Yksikään vastaaja kummassakaan ryhmässä ei ilmoittanut, ettei koskaan katsoisi tekstitettyjä elokuvia tai televisio-ohjelmia, ja suurin osa kaikista vastaajista ilmoitti lukevansa tekstityksiä vähintäänkin viikoittain (76,5 %). Näiden vastausten perusteella voidaan rajata pois mahdollisuus, että tekstitettyjen otteiden katsominen olisi ollut uutta vastaajille, mikä olisi saattanut vääristää tutkimukseni tuloksia.

Taulukko 6: Vastaukset kysymykseen 12

Vertailun vuoksi kysymyksellä 13 halusin selvittää, miten usein vastaajat katsovat vieraskielisiä audiovisuaalisia teoksia ilman ruututekstejä. Vastaukset (Taulukko 7) olivat odotetusti molemmissa ryhmissä huomattavan erilaiset kysymykseen 12 verrattuna. A-ryhmän 7 vastaajasta kukaan ei vastannut päivittäin, 1 vastasi viikoittain (14,3 %), 1 vastasi 1–2 kertaa kuukaudessa (14,3 %), 3 vastasi harvemmin (42,8 %) ja 2 vastasi en koskaan (28,6 %). B-ryhmän 10 vastaajasta kukaan ei

vastannut päivittäin, 1 vastasi viikoittain (10 %), 2 vastasi 1–2 kertaa kuukaudessa (20 %), 6 vastasi harvemmin (60 %) ja 1 vastasi en koskaan (10 %). Kummassakaan ryhmässä yksikään vastaaja ei siis ilmoittanut katsovansa vieraskielisiä elokuvia tai televisio-ohjelmia ilman tekstitystä päivittäin, ja suurin osa kaikista vastaajista (70,6 %) vastasi harvemmin kuin pari kertaa kuukaudessa tai en koskaan.

Taulukko 7: Vastaukset kysymykseen 13

Kysymyksen 13 vastauksia tulkitessa on kuitenkin otettava huomioon, että vastaajista osa ilmoitti äidinkielekseen muun kuin suomen ja saattoi siksi ymmärtää kysymyksen eri tavalla kuin olin suunnitellut. Kaikista vastaajista yhteensä kolme ilmoitti äidinkielekseen ruotsin, jolloin on mahdollista, että he ymmärsivät vieraskielisiksi elokuviksi ja ohjelmiksi myös suomenkieliset elokuvat ja ohjelmat. Myös ruotsin äidinkielekseen ilmoittaneiden suomen kielen taito lienee kuitenkin varsin hyvä, sillä he pystyivät seuraamaan vaivatta näytettyjä otteita (kysymys 1), ymmärtämään niiden sisällön (kysymys 2) sekä vastaamaan lomakkeessa esitettyihin kysymyksiin. Heidän vastauksensa kysymykseen 13 olivat viikoittain, 1–2 kertaa kuukaudessa ja harvemmin.

Kysymyksien 12 ja 13 vastaukset ovat jotakuinkin linjassa siihen, miten paljon suomalaiset keskimäärin katsovat televisiota. Tilastokeskuksen mukaan televisiota päivittäin katselevien suomalaisten osuus on 65–74-vuotiaiden ryhmässä yli 70 prosenttia, ja yli 75-vuotiaiden ryhmässä yli 90 prosenttia (Saarenmaa 2.5.2019). Tähän verrattuna oma tutkimusryhmäni ilmoitti katselevansa televisiota hieman keskimääräistä vähemmän, joskin tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia, sillä

tutkimuksessani ei kysytty lainkaan kotimaisten elokuvien ja televisio-ohjelmien katselutiheyttä.

Kysymyksessä 14 kysyin vastaajilta, millainen heidän mielestään on hyvä tekstitys. Kysymykseen vastattiin tunnollisesti, vaikka se oli kysymystyypiltään avoin, aihepiiriltään varsin laaja ja sijaitsi lomakkeen loppupuolella. Ryhmässä A sain yhteensä 5 vastausta ja vain 2 jätti vastaamatta kysymykseen, kun taas ryhmässä B sain 8 vastausta ja 2 jätti vastaamatta. Eniten aineistosta esiin nousi ekvivalenssi eli käännöksen vastaavuus lähtökieliseen dialogiin, kuten esimerkit 1–5 osoittavat. Vastaavuutta käsiteltiin paitsi sisällön, myös tyylin kannalta.

- (1) ”Vastaa puhetta, mutta ei aivan sanatarkasti.”
- (2) ”Tekstityksen pitää vastata elokuvassa puhuttua kieltä: jos puhutaan kirjakieltä, tulee tekstityksenkin olla sitä. Vastaavasti puhekieli/puhekieli.”
- (3) ”Mahdollisimman totuudenmukainen.”
- (4) ”Puhuttua joudutaan välillä tiivistämään, mutta sisältö ei saa muuttua.”
- (5) ”Joustavasti käännetty. Ei kapulakielinen, kuitenkin lähes totuudenmukainen suora käännös.”

Vastaavuuden esiin nouseminen yleisimpänä vastauksena ei itsessään ole yllättävää: sisällöllinen vastaavuus eli se, että käännös on ”oikein”, on ehkä selkein yksittäinen vaatimus onnistuneelle käännökselle, etenkin maallikon näkökulmasta. Kiinnostavaa on kuitenkin se, että vastaajista useat mainitsivat, ettei käännöksen tule välttämättä olla sanatarkka, vaan että tärkeämpää on kuvata lähtökielisten vuorosanojen sisältö kohdekielelle luonnollisella tavalla. Koska seikka nousee esiin useassa eri vastauksessa, herää kysymys, ovatko vastaajien kokemukset heikkolaatuisista käännöksistä liittyneet nimenomaan vastaavuuteen tai interferenssiin tekstityksissä. Ammatillaisen näkökulmasta vastaavuuden edellytys on toki itsestäänselvyys, ja käyttötarkoituksen huomioiden paras käännös välittää dialogin sisällön eikä listaa peräkkäin yksittäisten lähtökielisten sanojen sanakirjavastineita.

Toisena merkittävänä aineistosta esiin nousseena aihepiirinä on käännöksen korkea kielellinen laatu, kuten esimerkit 6–9 osoittavat. Vastauksissa mainitaan, että tekstitysten tulisi noudattaa oikeakielisyyssääntöjä ja termivastineiden vastata

lähtökielisiä termejä. Yksi vastaajista mainitsee myös, että hyvä tekstitys on vivahteikasta kieltä.

- (6) ”Huolellinen, oikeat termit, ei asiavirheitä.”
- (7) ”Ei kielioppivirheitä.”
- (8) ”Olisi mukava, jos tekstitys olisi kieliopillisesti ’suht’ oikein. Vivahteikasta kieltä mielellään.”
- (9) ”Käyttää oikeaa suomalaista terminologiaa.”

Muutama vastaajista nosti esiin tekstitykselle tyypillisiä erityispiirteitä. Esimerkeissä 10–13 nähdään, että vastaajat pitivät tärkeinä myös tekstitysten teknistä onnistumista, kuten sitä, että tekstitys näkyy hyvin ja että repliikit pysyvät ruudussa riittävän pitkään. Näiden lisäksi aiemmassa esimerkissä 4 mainittiin tekstittämiselle ominainen tarve tiivistää puhuttua, koska tilaa kahdella rivillä on rajatusti.

- (10) ”Näkyvät hyvin, ei ole liian nopea.”
- (11) ”Lyhyt ja asiakielinen, että ehtii lukea.”
- (12) ”Oikea-aikainen, oikein käännetty.”
- (13) ”Ei tarvele kuvaa.”

Kaiken kaikkiaan kysymyksen 14 vastauksissa esiin nousee enimmäkseen kielellisiä ja sisällöllisiä kriteerejä, joskin myös tekstitysten teknistä ulottuvuutta sivutaan. Kokonaan mainitsematta jäivät esimerkiksi tuttujen merkintätapojen, kuten repliikkiviivojen ja kursiiivin, oikeaoppinen käyttö sekä helppolukuisuuden tavoite. Ne voivat kuitenkin olla maallikon näkökulmasta katsottuna toissijaisia tai liian abstrakteja seikkoja, eivätkä katsojat ole välttämättä koskaan kiinnittäneet niihin sen erityisempää huomiota. Kysymyksen 14 vastaukset ovat kuitenkin pääasiassa linjassa yleisten tekstityskonventioiden kanssa: esimerkiksi Käännöstekstitysten laatusuosituksien painottavat kielioppi- ja oikeinkirjoitussääntöjen sekä idiomaattisen kielenkäytön tärkeyttä tekstitysten laatimisessa (Av-kaantajat.fi 2020: 3).

Kysymyksessä 15 kysyin, ovatko suomalaiset tekstitykset vastaajien mielestä laadukkaita. Ryhmässä A sain 6 vastausta ja 1 jätti vastaamatta, kun taas ryhmässä B sain 8 vastausta ja 2 jätti vastaamatta. Vastausten sävy oli pääosin positiivinen, ja suurin osa ilmoitti suomalaisten tekstitysten olevan useimmiten ja enimmäkseen

hyviä. Kaikista 14 vastaajasta kuitenkin vain 3 vastasi kysymykseen esimerkkien 14 ja 15 tavoin täysin myöntävästi esittämättä minkäänlaisia moitteita.

- (14) "Ovat. Häiritsee jos ne puuttuvat, vaikka olisi ruotsalainen filmi"
- (15) "Mielestäni kyllä."

Suurimmalla osalla vastaukset olivat pääasiassa myönteisiä, mutta mainittiin, että tekstitysten laadussa on välillä puutteita. Esimerkit 16–19 osoittavat, että vastaajien kritiikki kohdistuu useisiin eri seikkoihin, kuten erikoissanastoon, faktoihin ja oikeakielisyyteen eli samoihin seikkoihin, mitkä mainittiin kysymyksessä 14 hyvän tekstityksen ominaisuuksiksi.

- (16) "Usein ovat, mutta eivät aina. Erikoissanasto usein väärin."
- (17) "Ylen ja MTV:n puolella kyllä, monissa muissa asiavirheet pääsevät esiin ja suomen kieli saattaa olla kieliopiltaan huonoa."
- (18) "Eivät niin laadukkaita kuin aiemmin. Suomen kielen taito on huonontunut, mutta periaatteessa kyllä ovat. Ei tekstitysten täysin oikein tarvitse olla. Ei niitä ehdi kauheasti pohtia."
- (19) "Useimmiten, joissakin sarjoissa ärsyttävän usein virheitä."

Mielenkiintoista on huomata, millaisia asioita vastaajat mainitsevat liittyen suomalaisten tekstitysten laadukkuuteen. Yksi vastaajista kertoo, että Yleisradion ja MTV:n tekstitykset ovat hänen mielestään laadukkaita, mutta monella muulla kanavalla tai palveluntarjoajalla tekstityksissä esiintyy asia- ja oikeakielisyysvirheitä. Yksi vastaajista sanoo, etteivät tekstitykset ole yhtä laadukkaita kuin aiemmin, mikä viittaa siihen, että tekstitysten laatu on hänen mielestään laskenut. Molemmat vastaukset ovat suhteellisen tarkkoja havaintoja ja kertovat vastaajien valvutuneisuudesta tekstityksiä lukiessa. Vaikka yhden vastaajan subjektiivista kokemusta ei voidakaan yleistää universaaliksi faktaksi, ovat vastaajien havainnot silti täsmällisyydessään huomionarvoisia.

5 Pohdinta

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, miten tekstityskonventiot suhteutuvat katsojan kokemaan laatuun tutkimissani saksanopiskelijaryhmissä. Halusin selvittää, huomaavatko katsojat tekstityskonventioiden rikkomisen, ja mikäli kyllä, millaisia puutteita he huomaavat. Ryhmät näkivät kaksi elokuvaotetta, joiden dialogi oli saksaksi ja jotka oli tekstitetty suomeksi. Toisessa otteessa tekstitys noudatti konventioita ja toisessa se rikkoi niitä. Se, että ryhmät näkivät otteet keskenään eri tekstityksillä, mahdollisti vastaanottokokemusten vertailun niin, että muiden elementtien, kuten dialogin nopeuden tai juonen, vaikutus minimoitiin. Katselun jälkeen ryhmät täyttivät kyselylomakkeen, jonka tulokset esittelin analyysiluvussa.

5.1 Konventioiden näkyminen katsojille

Tutkimukseni osoittaa, että tutkimassani ryhmässä tekstityskonventioiden rikkominen huomattiin melko hyvin. Kaikista 17 vastaajasta 6, eli noin yksi kolmasosa, ilmoitti huomanneensa näyttämiäni elokuvaotteiden tekstityksissä puutteita. Määrä on merkittävä, joskaan se ei itsessään kuvaa yleispätevästi sitä, miten helposti tavallinen katsoja huomaa konventioiden rikkomisen tavanomaisesta aineistosta, sillä olin sisällyttänyt konventioita rikkoviin tekstityksiin enemmän konventiorikkeitä kuin arkikokemuksen perusteella tekstityksissä yleensä on. Heikompienkin tekstitysteni taso oli kuitenkin tyydyttävä eivätkä ne sisältäneet varsinaisia käännösvirheitä. Voidaankin siis ajatella, että koska kolmannes vastaajistani huomasi konventioiden rikkomisen, se näkyy katsojalle eikä siksi konventioiden noudattaminen tai noudattamatta jättäminen ole yhdenmukaista.

Vaikka tekstityskonventioiden noudattaminen edesauttaa laadukkaiden tekstitysten syntymistä, eivät kaikki esimerkiksi Käännöstekstitysten laatusuosituksissa (Av-kaantajat.fi 2020) listatut seikat ole yhtä olennaisia. Tutkimukseni pyrkiin selvittämään, millaiset konventiorikkeet osuvat katsojan silmään eniten. Eniten vastaajat ilmoittivat huomanneensa liian lyhyitä taukoja repliikkien välissä sekä tuttuun merkitäytapojen väärinkäyttöä tai käyttämättä jättämistä. Voidaan siis

ajatella, että ryhmäni katselukokemuksen kannalta näiden konventioiden noudattaminen on avainasemassa.

Tulos on jokseenkin erilainen kuin esimerkiksi Pakosen (2011) tutkimuksessa. Hänen tutkimuksessaan eniten katsojia häiritsivät kielelliset puutteet kuten käännösvirheet ja epäidiomaattisuus. Omat konventioita rikkovat tekstitykseni sisälsivät epäidiomaattisia ilmauksia, mutta eivät laisinkaan varsinaisia käännösvirheitä. Siihen, minkä konventioiden rikkomisen katsojat huomaavat helpoiten, vaikuttavat toki muutkin seikat, kuten vastaajien tausta ja tutkimustilanne, eikä oman tutkimukseni tulosta voi siksi suoraan verrata Pakosen tulokseen. Aiempaan tutkimukseen verratessa on myös pidettävä mielessä, että tutkimuksissa käytetyt tekstitykset ovat sisällöltään erilaiset eikä esimerkiksi puutteiden määrä tai laatu ole aiemmissa tutkimuksissa sama kuin omassa tutkimuksessani.

5.2 Vaikutus katselunautintoon ja ymmärtämiseen

Toisena tutkimuskysymyksenäni oli, häiritseekö tekstityskonventioiden rikkominen koehenkilöiden katselunautintoa tai ymmärtämistä. Niistä 6 vastaajasta, jotka olivat ilmoittaneet huomanneensa tekstityksissä virheitä, 4 vastasi ei, 1 kyllä ja 1 jätti vastaamatta. Suurin osa vastaajista siis ilmoitti, että vaikka he huomasivatkin tekstityksissä konventioiden rikkomista, ei se haitannut heidän katselunautintoaan tai ymmärtämistään. Orrego-Carmona (2016) esitti silmänliiketutkimukseen, kyselyyn ja haastatteluihin perustuvan tutkimuksensa perusteella, että epäammattimaisen ja ammattimaisen tekstityksen vastaanottokokemuksessa ei hänen tutkimusryhmässään ollut suurta eroa. Hänen tutkimuksensa perusteella voidaan sanoa, että myös maallikko pystyy tuottamaan tekstityksiä, jotka ovat katsojan kannalta riittävän laadukkaita. Oman tutkimukseni tulos tukee tätä. Jos ajatellaan, että konventioiden noudattaminen on yksi merkittävimmistä eroista ammattimaisten ruututekstien ja fanitekstitysten välillä, ryhmäni vastausten perusteella heidänkään vastaanottokokemuksessa ei ollut suurta eroa ammatti- ja maallikkokäännösten välillä.

Huolimatta siitä, että aiempi tutkimus on jo tuottanut samansuuntaisia tuloksia, tulos on kiinnostava. Tekstityksen tarkoitus on auttaa katsojaa ymmärtämään teoksen

sisältö ja eläytymään siihen, ja tekstityskonventioiden tärkeyttä perustellaan ymmärtämisen helpottamisella ja katsojien palvelemisella. Tekstityskonventioiden omaksumisella on vastaavasti paikkansa myös kääntäjänkoulutuksessa ja ne nähdään alalla eräänlaisena laadun mittarina. Jos katsojat kerran kokevat, että konventioiden noudattamisella ei ole vaikutusta ymmärtämiseen, voidaanko niiden tärkeys kyseenalaistaa?

5.3 Konventioiden suhde laatuun

Viimeisenä tutkimustavoitteena oli kartoittaa katsojien näkemystä laadusta suhteessa konventioihin eli selvittää, kokevatko katsojat konventioita noudattavan tekstityksen laadukkaampana kuin konventioita rikkovan tekstityksen. Kyselylomakkeessani pyysin katsojia vastaamaan kysymykseen, kokivatko he elokuvaotteiden tekstitykset laadukkaiksi. Vaikka tiedustelin laadukkuuden kokemusta kummastakin otteesta erikseen, molemmissa ryhmissä yli kolme neljännestä piti molempia tekstityksiä laadukkaina. Konventioiden rikkomisen toisen otteen tekstityksessä ei siis vaikuttanut suurimman osan käsityksiin laadukkuudesta.

Vastausten pohjalta olisi helppo sanoa, että tekstityskonventioiden noudattamisella ei ryhmässäni ollut kovin vahvaa yhteyttä laatuun. Lienee kuitenkin mielekästä verrata tulosta myös katsojien vastauksiin siitä, millainen heidän mielestään on hyvä tekstitys. Suosituimpia vastaajien listaamia hyvän tekstityksen ominaisuuksia olivat tekstityksen vastaavuus lähtökieliseen dialogiin, oikeakielisyys ja termivastineiden oikeellisuus sekä riittävän hyvä näkyvyys ja pitkä lukuaika. Nämä seikat luetaan myös käännösosalalla onnistuneen audiovisuaalisen käännöksen piirteisiin, ja ne on listattu myös Käännöstekstitysten laatusuosituksissa (Av-kaantajat.fi 2020).

Tutkimukseni pohjalta ei siis voida vastata täysin yksiselitteisesti siihen, kokevatko ryhmäni katsojat konventioita noudattavan tekstityksen laadukkaampana kuin niitä rikkovan. Voidaankin pohtia, olisiko suurempi osa vastaajistani ilmoittanut katselukokemuksensa tai ymmärryksensä häiriintyneen, mikäli tekstityksissä olevat konventiorikkeet olisivat olleet toisenlaisia, esimerkiksi selkeämmin tekstitysten kielelliseen aspektiin liittyviä virheitä. On myös selvää, että tutkimuskysymykseni on itsessään pelkkä pintaraapaisu aiheeseen: laatu käsitteenä on varsin monitulkintainen,

ja tekstittämisen laatua voidaan tarkastella monelta eri kannalta, myös esimerkiksi prosessin kautta (ks. Abdallah 2007).

5.4 Tutkimuksen arviointi

Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että tutkimissani ryhmissä tekstityskonventioiden rooli näyttäytyy odotettua pienempänä. Vaikka käyttämäni konventioita rikkovat tekstitykset sisälsivät huomattavan määrän konventiorikkeitä, koehenkilöistä vain kolmannes ilmoitti havainneensa niissä puutteita. Konventiorikkeistä eniten huomiota keräsivät liian lyhyet tauot repliikkien välissä. Enemmistö niistä vastaajista, jotka huomasivat tekstityksissä konventioiden rikkomista, ei kokenut konventiorikkeiden haittaavan katselunautintoa tai ymmärtämistä. Vastaajista suurin osa piti näyttämistäni tekstityksistä laadukkaina molempia, sekä konventioita noudattavaa versiota että konventioita rikkovaa versiota.

Yleisesti voidaan todeta, että vastaajat osasivat yhdistää huomaamiaan konventiorikkeitä tiettyyn elokuvaotteeseen ja tämän tekstitykseen odottamaani heikommin. Uskon tämän johtuneen siitä, että katsojat olivat kyselylomaketta täyttäessä täysin muistinsa varassa. En etukäteen ollut ohjeistanut heitä kiinnittämään huomiota tekstityksiin, mikä toisaalta palveli tavoitetta saada aikaan mahdollisimman autenttinen katselutilanne, mutta toisaalta saattoi vaikuttaa katsojien vastauksiin tekstityksiä jälkikäteen muistellessa. Olisikin kiinnostavaa toteuttaa tutkimus uudelleen hieman erilaisella tutkimusasetelmalla niin, että katsojat voisivat esimerkiksi kirjata huomaamiaan konventiorikkeitä ylös katselun yhteydessä tai kommentoida tekstitystä ryhmässä ääneen. Tällöin jouduttaisiin tosin tekemään kompromissi autenttisen katselutilanteen saavuttamisen suhteen.

Koska kyselytutkimus metodina antaa tietoa vain siitä, mitä vastaajat ilmoittavat, ei tutkimukseni perusteella pysty tekemään täydellistä kokonaiskuvaa ryhmän tilanteesta. Kyselytutkimuksella voidaan mitata ainoastaan sitä, mitä vastaaja kertoo tietoisesti havainneensa ja muistavansa. Audiovisuaalisen teoksen vastaanotto on kognitiivinen prosessi, ja kyselytutkimuksen tavoittamattomiin jäävät muun muassa tiedostamaton havainnointi sekä ennen kyselyn täyttöö unohdetut yksityiskohdat. Esimerkiksi kyselyn yhdistäminen silmänliiketutkimukseen Orrego-Carmonan

(2016) tavoin tuottaisi monipuolisempaa tietoa. Verbaalista tietoa hyödyntävä tutkimusmenetelmä nojaa myös aina vahvasti tutkijan subjektiiviseen tulkintaan vastaajien vastauksista. ”Koska sanojen merkitys kytkeytyy vastaajan aikaisempaan kokemukseen ja kahdella yksilöllä ei voi olla samanlaista kokemustaustaa, ei millään sanalla voi olla täysin samaa merkitystä kahdelle tai useammalle henkilölle” (Jyrinki 1976: 90).

Kokeellisiin tutkimusasetelmiin liittyen lienee myös tarpeen mainita, että tutkimusasetelma on aina jokseenkin keinotekoinen. Siitä huolimatta, että ohjeistin ryhmiä katsomaan elokuvaotteita mahdollisimman normaalisti, ei lyhyiden otteiden katselutilanne luokkahuoneessa ole autenttinen. Esimerkiksi tutkijan ja muun ryhmän läsnäolo sekä tietoisuus siitä, että oma havainnointi on tutkimuksen kohteena, saattoivat vaikuttaa siihen, miten koehenkilöt katsoivat elokuvaotteita. Onkin mahdollista, että vastaajien reaktiot ja kokemukset konventioita rikkovista tekstityksistä olisivat erilaisia, jos katselutilanne olisi ollut autenttinen.

Vaikka tutkimukseni tulos kertookin vain tutkimastani ryhmästä eikä tapaustutkimuksena sen olekaan tarkoitus tuottaa yleistettävissä olevaa tietoa, sitä arvioidessa voidaan miettiä myös syitä ja ottaa huomioon ruututekstien nykyinen taso, joka on hyvin vaihteleva. Koehenkilöni ovat tavallisia televisionkatsojia, ja itse tarkastelen asiaa tietysti enemmänkin ammattilaisperspektiivistä. Onko mahdollista, että konventioiden rikkominen tekstityksissä on vastaajille arkipäivää? Voiko tulos johtua siitä, että vastaajat ovat tekstityksiä lukiessaan tottuneet konventioiden rikkomiseen niin, etteivät he koe sen häiritsevän heitä? Vastaaminen näihin kysymyksiin vaatisi tutkimusta konventioiden toteutumisesta laajassa ruututekstikorpuksessa.

Se, millaista tekstitystä katsojat pitävät riittävänä, on kuitenkin vain yksi lähestymistapa aiheeseen. Tekstityksillä on perustellusti myös muita rooleja, joihin kuuluu kielenhuollollinen tehtävä. Jos arvion mukaan vuodessa luettujen elokuva- ja televisiotekstitysten määrä vastaa osalla väestöstä neljää tai viittä romaania (Ekholm & Repo 2010: 36), on ruututekstien oikeellisuudella myös olennainen rooli katsojan kieli- ja kirjoitustaidon ylläpitämisessä. Laadukkaiden ruututekstien avulla voidaan muun muassa lanseerata äidinkieliä vastineita uusille populaarikulttuurin ilmiöille sekä ylläpitää katsojien sanavarastoa ja oikeinkirjoitustaitoa.

6 Lopuksi

Vuonna 2019 suomalaiset käyttivät keskimäärin 2 tuntia ja 51 minuuttia päivästänsä televisionkatseluun (Finnpanel 2019). Suomessa luetaan merkittävä määrä ruututekstejä, ja tekstitysten korkea laatu nähdään käännösosalalla tärkeänä asiana. Usein asiaa lähestytään kuitenkin ammattilaisen silmin ilman luotettavaa tietoa siitä, miten tekstitykset näyttäytyvät katsojan näkökulmasta.

Halusin tutkimuksessani selvittää, miten vastikään julkaistut Käännöstekstitysten laatusuositukset (Av-kaantajat.fi 2020) suhteutuvat tutkimiini kielenopiskelijaryhmiin. Tutkimuksen tuloksena oli, että tekstityskonventioiden rooli näyttäytyi koehenkilöideni katselukokemuksessa odotettua pienempänä. Paikoin huomattavaakin tekstityskonventioiden rikkomista ei huomannut kuin kolmannes katsojista, ja yleisesti suurin osa katsojista piti tekstityksiä laadukkaina sekä ilmoitti, ettei konventioiden rikkominen häirinnyt heidän katselunautintoaan tai ymmärrystään.

Tulos on ammattilaisnäkökulmasta varsin kiinnostava. Aihe on tällä hetkellä ajankohtainen: suomalainen av-kääntämisen ala on saavuttanut merkittävän virstanpylvään, kun av-kääntämisen alalle on hiljattain julkaistu asiantuntijoiden laatimat, koko kenttää koskevat laatusuositukset. Tutkimukseni on keskustelunavaajan roolissa: olen ensimmäisten joukossa selvittänyt empiirisesti, millainen uusien laatusuositusten vastaanotto on katsojissa.

Tapaustutkimuksen tavoite ei ole tuottaa leveää, yleistettävissä olevaa tietoa siitä, millainen keskivertokatsojan vastaanottoprosessi ja mielipiteet ovat. Sen sijaan pystyin tutkimuksellani tuottamaan syvää tietoa rajatusta joukosta ihmisiä. Tutkimukseni pohjalta ei siis voi tehdä johtopäätöksiä siitä, miten konventioiden rikkominen näkyy keskivertokatsojalle.

Pyrin kyselylomaketta laatiessani tiiviYTEEN, jotta vastaajien mielenkiinto ei lopu tai keskittyminen herpaannu. Vaikka pystyin vastaamaan tutkimuskysymykseeni kyselytutkimuksen avulla kerätyillä tiedoilla, jälkikäteen ajateltuna kysely olisi myös voinut olla laajempi ja yksityiskohtaisempi. Kyselyn yhdistäminen toiseen metodiin, kuten haastatteluun tai silmänliiketutkimukseen, olisi myös tuottanut

monipuolisempaa tietoa, vaikka se ei tämän työn rajoissa ollutkaan mahdollista. Tässä näen ehdottomasti paikan jatkotutkimukselle: esimerkiksi silmänliiketutkimuksella pystyttäisiin tarkastelemaan, miten kauan katse viipyy missäkin kohtaa tekstitystä, ja havaita näin ymmärtämistä haittaavia kohtia.

Tutkimusta tulisi myös laajentaa koskemaan eri vastaanottajaryhmiä. Omassa tutkimuksessani rajasin henkilöt tietyntasoisien kielitaidon perusteella, jotta vastaukset olisivat suhteutettavissa siihen, että vastaajat hyödynsivät katselussaan sekä lähtökielistä dialogia että tekstitystä. Olisikin mielenkiintoista tutkia, olisivatko tekstityskonventiot olleet tärkeämmässä roolissa, mikäli koehenkilöt eivät olisi ymmärtäneet lähtökieltä lainkaan. Mielekästä olisi myös sellaisen yleisön tutkiminen, jotka eivät ole yhtä tottuneita tekstitysten lukemiseen kuin oma tutkimusryhmäni. Helpottavatko tekstityskonventiot ymmärtämistä, jos media on katsojalle vieraampi?

Kaiken kaikkiaan näen ruututekstien vastaanoton tärkeänä tutkimuskohteena. Vastaanottostrategioita ja -prosesseja kuten myös vastaanottoon liittyviä yksityiskohtia kuten tekstityskonventioita tutkimalla saadaan tärkeää tietoa, jolla ruututekstien laatua voidaan parantaa. Katsoja on lopulta se osapuoli, jota varten ruututekstiä laaditaan, ja tekstityksiä tulisi kehittää suuntaan, joka parhaiten sitä palvelee.

Aineisto

Criminal: Saksa 2019. Netflix-alkuperäissarja. Idiotlamp Productions.

Lähteet

- Abdallah, Kristiina 2007. Tekstittämisen laatu – mitä se oikein on? Teoksessa Riitta Oittinen & Tiina Tuominen (toim.). *Olennaisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere: Tampere University Press. 272–293.
- Av-kaantajat.fi 2020. *Käännöstekstitysten laatusuositukset*. URL: <https://www.av-kaantajat.fi/gallery/laatusuositukset%20taitettu%20ei%20allek.pdf>. Viitattu 10.3.2020.
- Díaz Cintas, Jorge & Remael, Aline 2007. *Audiovisual Translation: Subtitling. Translation Practices Explained*. Manchester; Kinderhook, NY: St. Jerome Pub.
- Dörnyei, Zoltán & Taguchi, Tatsuya 2009. *Questionnaires in Second Language Research: Construction, Administration, and Processing*. Second Language Acquisition Research Series. Monographs on Research Methodology. Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge.
- d'Ydewalle, Géry & De Bruycker, Wim 2007. Eye Movements of Children and Adults While Reading Television Subtitles. *European Psychologist* 12(3), 196–205. DOI: 10.1027/1016-9040.12.3.196.
- d'Ydewalle, Géry; Praet, Caroline; Verfaillie, Karl & Rensbergen, Johan V. 1991. Watching Subtitled Television: Automatic Reading Behavior. *Communication Research* 18(5), 650–666. DOI: 10.1177/009365091018005005.
- d'Ydewalle, Géry & Van de Poel, Marijke 1999. Incidental Foreign-Language Acquisition by Children Watching Subtitled Television Programs. *Journal of Psycholinguistic Research* 28(3), 227–244. DOI: 10.1023/A:1023202130625.
- Ekholm, Kai & Repo, Yrjö 2010. *Kirja tienhaarassa vuonna 2020*. Helsinki: Gaudeamus.
- EVK = Eurooppalainen viitekehys. *Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys*. 2003. Helsinki: WSOY.
- Fagerlund, Iina 2016. *Palomestari vai apuopettaja? Vastaanottotutkimus tekstitysten vaikutuksesta elokuvan katseluun*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- FiCom 2020. *Television ja suoratoistopalveluiden katselu*. URL: <https://www.ficom.fi/ict-ala/tilastot/television-katselu>. Viitattu 20.4.2020.

- Finnpanel 2019. *Katseluun käytetty aika*. URL: <https://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/kk/katsaika/2020/3/10plus.html>. Viitattu 20.4.2020.
- Gambier, Yves 2018. Translation Studies, Audiovisual Translation and Reception. Teoksessa: Elena Di Giovanni & Yves Gambier (toim.), *Reception Studies and Audiovisual Translation*. Amsterdam: John Benjamins, 43–66.
- Jääskeläinen, Riitta 2007. Av-kääntämisen tutkimus ja tutkimustarpeet Suomessa. Teoksessa Riitta Oittinen & Tiina Tuominen (toim.), *Olen naisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere: Tampere University Press. 116–130.
- Jyrinki, Erkki 1976. *Kysely ja haastattelu tutkimuksessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Katajamäki, Satu 2009. *Vastaanottavan yleisön käsitykset ruututekstien konventioista*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Kielitoimiston sanakirja: hakusana vuorosana. 2018. Päivitettävä verkkojulkaisu, päivitetty 6.6.2018. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. URL: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/vuorosana>. Viitattu 8.5.2020.
- Lång, Juha 2013. Suomalaisten av-alan toimijoiden tekstityskonventioiden vertailua. Julkaisussa: Kivilehto, Marja; Minna Ruokonen & Leena Salmi (toim.) 2013. *MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu. Electronic proceedings of the KäTu symposium on translation and interpreting studies*, vol. 7. URL: https://sktl-fi.directo.fi/@Bin/319343/Lang_MikaEL2013.pdf.
- LVM = Liikenne- ja viestintäministeriö 13.8.2014. *Kotimaisten tv-ohjelmien osuus jatkoi laskuaan*. URL: <https://www.lvm.fi/-/kotimaisten-tv-ohjelmien-osuus-jatkoi-laskuaan-793180>. Viitattu 20.4.2020.
- Nagel, Silke; Hezel, Susanne; Hinderer, Katharina & Pieper, Katrin 2009. *Audiovisuelle Übersetzung: Filmuntertitelung in Deutschland, Portugal und Tschechien*. Leipziger Studien zur angewandten Linguistik und Translatologie. Frankfurt am Main: Lang.
- Nyt.fi 23.5.2017. Twin Peaksin uusien jaksoiden käännösvirheet hämmentävät, "Log Ladyn" pölkystä tulikin "lokikirja" – tästä on kyse. *Helsingin Sanomien Nyt-liite*. URL: <https://www.hs.fi/nyt/art-2000005222963.html>. Viitattu 21.4.2020.
- Orrego-Carmona, David 2016. A Reception Study on Non-Professional Subtitling: Do Audiences Notice any Difference? *Across Languages and Cultures* 17(2), 163–181. DOI: 10.1556/084.2016.17.2.2.
- Pakonen, Anni 2011. *Invisible and Forgettable: The Ungrateful Task of the Subtitler? A Study on the Reception of Subtitles and Errors in Them*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

- Pedersen, Jan 2011. *Subtitling Norms for Television. An Exploration Focusing on Extralinguistic Cultural References*. Benjamins Translation Library. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Pub. Co.
- Perego, Elisa 2018. Dubbing vs. Subtitling: Complexity Matters. *Target* 30(1), 137-157. DOI: 10.1075/target.16083.per.
- Rautiainen, Jaana 2012. *Throwing Conventions Out the Window. A Reception Study of Deliberately Substandard Subtitles*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Saarenmaa, Kaisa 2.5.2019. Televisio saa kuuden vuosikymmenen jälkeen yhä 60 prosenttia suomalaisista päivittäin äärelleen. *Tieto & trendit*. URL: <http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/televisio-saa-kuuden-vuosikymmenen-jalkeen-yha-60-prosenttia-suomalaisista-paivittain-aarelleen/>. Viitattu 19.4.2020.
- Tuominen, Tiina 2007. Vastaanottoa vai vastustusta? Audiovisuaalisten käännösten reseption tutkimuksesta. Teoksessa Riitta Oittinen & Tiina Tuominen (toim.). *Olennaisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere: Tampere University Press. 294–307.
- Tuominen, Tiina 2012. *The Art of Accidental Reading and Incidental Listening: An Empirical Study on the Viewing of Subtitled Films*. Väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- Typpö, Juho 28.1.2020. ”You idiot” ei ole ”senkin spede” – Tv-ohjelmien suomalaisille käännösteksteille on nyt tehty kansalliset laatusuositukset, tällaiset ne ovat. *Helsingin Sanomat*. URL: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006386585.html>. Viitattu 21.4.2020.
- Vaarala, Noora 2.11.2018. Suositun rikossarjan suomenkielinen tekstitys ällistyi katsojan: ”Panin häntä pari kertaa, hän oli pupu-kattila”, sanoo poliisipäällikkö ohjelman tekstityksessä. *Helsingin Sanomat*. URL: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005886473.html>. Viitattu 21.4.2020.
- Vertanen, Esko 2007. Ruututeksti tiedon ja tunteiden tulkkina. Teoksessa Riitta Oittinen & Tiina Tuominen (toim.). *Olennaisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere: Tampere University Press. 149–170.

Liite 1: Tekstitykset

Elokuvaote 1: Konventioita noudattavat tekstitykset	Elokuvaote 1: Konventioita rikkovat tekstitykset
<p>1 00:00:20,500 --> 00:00:24,007 Milloin teillä on laskettu aika? - Neljän kuukauden päästä.</p> <p>2 00:00:24,100 --> 00:00:26,200 Ensimmäinen lapsenne?</p> <p>3 00:00:28,000 --> 00:00:31,000 Jatkamme kuulustelua kello 9.23.</p> <p>4 00:00:31,100 --> 00:00:34,100 Läsnä ovat komissaariot Keller ja Schulz -</p> <p>5 00:00:34,110 --> 00:00:37,100 sekä Jochan Müller. - Kuulkaa nyt.</p> <p>6 00:00:38,000 --> 00:00:41,496 Tuhlaatte tässä vain meidän molempien aikaa.</p> <p>7 00:00:41,500 --> 00:00:45,696 Vierekkäin olette kuin Ohukainen ja Paksukainen.</p> <p>8 00:00:45,700 --> 00:00:49,000 Olenko muka teidän ainoa johtolankanne?</p> <p>9 00:00:49,004 --> 00:00:52,000 Miten usein tapasitte Krahliä?</p>	<p>1 00:00:20,500 --> 00:00:24,007 Milloin teillä on laskettu aika? - 4 kk:n päästä.</p> <p>2 00:00:24,100 --> 00:00:28,000 Ensimmäinen lapsenne?</p> <p>3 00:00:28,000 --> 00:00:31,000 Jatkamme kuulustelua klo 09:23.</p> <p>4 00:00:31,100 --> 00:00:34,100 Läsnä ovat komissaariot Keller ja Schulz...</p> <p>5 00:00:34,110 --> 00:00:36,100 ...sekä Jochan Müller. - Kuulkaa nyt.</p> <p>6 00:00:36,100 --> 00:00:41,496 Tuhlaatte tässä vain meidän molempien aikaa.</p> <p>7 00:00:41,500 --> 00:00:45,696 Vierekkäin olette kuin Ohu- kainen ja Paksukainen.</p> <p>8 00:00:45,700 --> 00:00:49,000 Olenko muka teidän ainoa johtolankanne?</p> <p>9 00:00:49,004 --> 00:00:52,000 Miten usein treffasitte Krahliä?</p>

<p>10 00:00:53,800 --> 00:00:56,800 Hänellä oli asuntoni avain. Hän tuli ja meni miten halusi.</p> <p>11 00:00:56,804 --> 00:01:00,000 Hän oli työn takia varmaankin usein paikalla.</p> <p>11 00:01:00,004 --> 00:01:04,250 Hänellä oli avain ja hän tiesi, mitä tehdä.</p> <p>12 00:01:04,254 --> 00:01:07,000 Olin siihen aikaan kiireinen.</p> <p>13 00:01:07,004 --> 00:01:09,000 Saanko keskeyttää?</p> <p>14 00:01:09,004 --> 00:01:14,000 Ymmärrän teitä hyvin. Unohdan itsekin asiat nopeasti.</p> <p>15 00:01:14,004 --> 00:01:17,500 Minua kiinnostaa yrityksenne nousu.</p> <p>16 00:01:17,504 --> 00:01:21,800 Ehkä ymmärrämme teitä sen kautta. Tehän olette Kölnistä, eikö niin?</p> <p>17 00:01:22,600 --> 00:01:25,100 Kuuleeko sen yhä?</p> <p>18 00:01:26,400 --> 00:01:28,996 Miksi tulitte Berliiniin?</p> <p>19 00:01:29,000 --> 00:01:32,800 Itä oli koskematon, ja halusin hyödyntää sitä.</p>	<p>10 00:00:52,000 --> 00:00:56,800 Hänellä oli asuntoni avain. Hän tuli ja meni miten halusi.</p> <p>11 00:00:56,804 --> 00:01:00,900 Hän oli työn takia varmaankin usein paikalla.</p> <p>11 00:01:00,900 --> 00:01:04,250 Hänellä oli avain ja hän tiesi, mitä tehdä.</p> <p>12 00:01:04,254 --> 00:01:05,900 Olin siihen aikaan kiireinen.</p> <p>13 00:01:07,004 --> 00:01:08,000 Saanko keskeyttää?</p> <p>14 00:01:09,004 --> 00:01:12,000 Ymmärrän teitä hyvin. Unohdan itsekin asiat nopeasti.</p> <p>15 00:01:14,004 --> 00:01:17,500 Minua kiinnostaa yrityksenne nousu.</p> <p>16 00:01:17,504 --> 00:01:21,800 Ehkä ymmärrämme teitä sen kautta. Te olette Kölnistä?</p> <p>17 00:01:23,600 --> 00:01:26,400 Kuuleeko sen yhä?</p> <p>18 00:01:26,400 --> 00:01:28,000 Miksi tulitte Berliiniin?</p> <p>19 00:01:28,000 --> 00:01:32,800 Itä oli koskematon, ja halusin hyödyntää sitä.</p>
---	---

<p>20 00:01:32,804 --> 00:01:37,700 Entä alkupääoma? - Olin juuri perinyt isäni.</p> <p>21 00:01:38,004 --> 00:01:41,000 Niin, raha oli täällä arvokkaampaa.</p> <p>22 00:01:41,004 --> 00:01:43,250 Ei rahaa paljoa ollut.</p> <p>22 00:01:43,300 --> 00:01:48,500 Tärkeämpää oli tehdä oikeat päätökset oikeaan aikaan.</p> <p>23 00:01:49,001 --> 00:01:53,000 Sisäoppilaitos, ylioppilastutkinto... Millainen suhde teillä oli isäänne?</p> <p>24 00:01:53,004 --> 00:01:55,000 Hän oli eri sukupolvea.</p> <p>25 00:01:55,004 --> 00:01:58,500 Eikö hän hyväksynyt homosuhteita?</p> <p>26 00:02:00,000 --> 00:02:05,000 Tehän olitte 80-luvulla aktiivinen Kölnin homopiireissä.</p> <p>27 00:02:11,000 --> 00:02:13,300 Kuka sellaisia satuja kertoo?</p> <p>28 00:02:14,000 --> 00:02:18,996 <i>Te tiedätte, että olen naimisissa ja että minulla on kolme lasta.</i></p> <p>29 00:02:19,000 --> 00:02:24,000 <i>Viimeksi, kun tarkistin, vaimoni oli vielä nainen.</i></p>	<p>20 00:01:32,804 --> 00:01:37,700 - Entä alkupääoma? - Olin juuri perinyt isäni.</p> <p>21 00:01:38,004 --> 00:01:41,000 Niin, raha oli täällä arvokkaampaa.</p> <p>22 00:01:41,004 --> 00:01:42,650 Ei rahaa paljoa ollut.</p> <p>22 00:01:42,650 --> 00:01:48,500 Tärkeämpää oli tehdä oikeat pätökset oikeaan aikaan.</p> <p>23 00:01:49,001 --> 00:01:53,000 Sisäoppilaitos, ylioppilastutkinto... Millainen suhde teillä oli isäänne?</p> <p>24 00:01:53,004 --> 00:01:55,000 Hän oli eri sukupolvea.</p> <p>25 00:01:55,004 --> 00:01:58,500 Eikö hän hyväksynyt homosuhteita?</p> <p>26 00:01:58,500 --> 00:02:08,000 Tehän olitte 80-luvulla aktiivinen Kölnin homopiireissä.</p> <p>27 00:02:11,000 --> 00:02:13,300 Kuka sellaisia satuja kertoo?</p> <p>28 00:02:14,000 --> 00:02:18,996 Te tiedätte, että olen naimi- sissa ja että minulla on 3 lasta.</p> <p>29 00:02:19,000 --> 00:02:24,000 Viimeksi, kun tsekkasin, vaimoni oli vielä nainen.</p>
--	---

<p>30 00:02:25,500 --> 00:02:30,200 <i>Se on täysin sallittua.</i> <i>Tänään homo, huomenna hetero.</i></p> <p>31 00:02:30,300 --> 00:02:32,496 <i>Vai ettekö itse hyväksynyt asiaa?</i></p> <p>32 00:02:32,500 --> 00:02:35,500 <i>Krahl oli varmasti viehättävä.</i></p> <p>33 00:02:38,000 --> 00:02:40,500 <i>En ole homo.</i></p> <p>34 00:02:42,001 --> 00:02:45,400 <i>Meillä on</i> <i>seksikumppaneittenne antamat lausunnot.</i></p> <p>35 00:02:45,402 --> 00:02:50,000 Mitä haluat, että teemme niille? - Voimme järjestää tunnistamisen.</p> <p>36 00:02:50,004 --> 00:02:54,000 Mitä te sillä todistatte? - Sen, että raha ei ollut motiivi.</p> <p>37 00:02:54,004 --> 00:02:58,500 Seksuaalinen suuntautumisenne ja torjutut lähestymisyrietykset -</p> <p>38 00:02:58,504 --> 00:03:03,500 johtivat kateuteen, kiristykseen ja väkivaltaan.</p> <p>39 00:03:03,504 --> 00:03:08,000 Jos kiistätte historianne, mutta meillä on siitä todisteita, -</p> <p>40 00:03:08,004 --> 00:03:11,500 etsitään motiivia asian ympäriltä vielä tarkemmin.</p>	<p>30 00:02:24,500 --> 00:02:30,200 <i>Se on täysin sallittua.</i> <i>Tänään homo, huomenna hetero.</i></p> <p>31 00:02:30,300 --> 00:02:32,496 <i>Vai ettekö itse hyväksynyt asiaa?</i></p> <p>32 00:02:32,500 --> 00:02:38,000 <i>Krahl oli varmasti viehättävä.</i></p> <p>33 00:02:38,000 --> 00:02:40,500 <i>En ole homo.</i></p> <p>34 00:02:40,500 --> 00:02:45,402 KEHONKIELI 100% SYLLINEN <i>Meillä on seksikumppaneittenne</i> <i>antamat lausunnot.</i></p> <p>35 00:02:45,402 --> 00:02:50,000 Mitä haluat, että teemme niille? - Voimme järjestää tunnistamisen.</p> <p>36 00:02:50,004 --> 00:02:54,000 Mitä te sillä todistatte? - Sen, että raha ei ollut motiivi.</p> <p>37 00:02:54,004 --> 00:02:58,500 Seksuaalinen suuntautumisenne ja torjutut lähestymisyrietykset -</p> <p>38 00:02:58,504 --> 00:03:03,500 johtivat kateuteen, kiristyk- seen ja väkivaltaan.</p> <p>39 00:03:03,504 --> 00:03:08,000 Jos kiistätte historianne, mutta meillä on siitä todisteita, etsitään asian -</p> <p>40 00:03:08,004 --> 00:03:11,500 ympäriä motiivia vielä tarkemmin.</p>
---	--

<p>41 00:03:25,000 --> 00:03:27,000 Asia ei kuulu kenellekään.</p> <p>42 00:03:27,004 --> 00:03:33,000 Olen julkisuudenhenkilö, ja juorut leviävät asuntokaupoilla.</p> <p>43 00:03:33,004 --> 00:03:37,300 Ymmärrätkö? Olin nuori ja etsin itseäni.</p> <p>44 00:03:37,304 --> 00:03:43,300 En pelkästään seksuaalisesti, vaan myös elämässä.</p> <p>45 00:03:44,000 --> 00:03:47,000 Etsin sitä, mitä halusin olla.</p> <p>46 00:03:47,100 --> 00:03:50,001 Tilaisuuksia, joihin tarttua.</p> <p>47 00:03:51,004 --> 00:03:54,000 Löysin kaiken täältä Berliinistä.</p> <p>48 00:03:54,004 --> 00:03:57,000 Merkityksen. - Minkä merkityksen?</p> <p>49 00:03:57,004 --> 00:04:00,000 Oletteko Berliinistä? - Olen, Oberschöneweidesta.</p> <p>50 00:04:00,004 --> 00:04:02,500 Asuitteko silloin täällä? - Toki.</p> <p>51 00:04:02,504 --> 00:04:08,000 Se oli kullankaivuun aikaa. Ainakin meille lännestä tulleille.</p>	<p>41 00:03:23,500 --> 00:03:27,000 Asia ei kuulu kenellekään.</p> <p>42 00:03:27,004 --> 00:03:33,000 Olen julkisuudenhenkilö, ja juorut leviävät asuntokaupoilla.</p> <p>43 00:03:33,004 --> 00:03:37,300 Ymmärrätkö? Olin nuori ja etsin itseäni.</p> <p>44 00:03:37,304 --> 00:03:43,300 En pelkästään seksuaalisesti, vaan myös elämässä.</p> <p>45 00:03:44,000 --> 00:03:47,000 Etsin sitä, mitä halusin olla...</p> <p>46 00:03:47,100 --> 00:03:50,001 ...tilaisuuksia, joihin tarttua...</p> <p>47 00:03:51,004 --> 00:03:54,000 ...löysin kaiken täältä Berliinistä.</p> <p>48 00:03:54,004 --> 00:03:57,000 Merkityksen. - Minkä merkityksen?</p> <p>49 00:03:57,004 --> 00:04:00,000 - Oletteko Berlinistä? - Olen, Oberschöneweidesta.</p> <p>50 00:04:00,004 --> 00:04:02,500 - Asuitteko silloin täällä? - Toki.</p> <p>51 00:04:02,504 --> 00:04:04,500 Se oli kullankaivuun aikaa. Ainakin meille lännestä tulleille.</p>
---	--

<p>52 00:04:09,501 --> 00:04:13,499 Kaikki oli mahdollista neitseellisellä maaperällä.</p> <p>53 00:04:13,503 --> 00:04:18,200 Valtion kiinteistöt olivat yhtäkkiä yksityisomistuksessa.</p> <p>54 00:04:18,204 --> 00:04:23,200 Itäsaksalaisia kyykytettiin. Meidän piti pitää puolemme.</p> <p>55 00:04:24,003 --> 00:04:28,000 Länsi sai etumatkaa. - Hoiditte sen hyvin.</p> <p>56 00:04:28,501 --> 00:04:31,000 Se oli hyvää aikaa.</p> <p>57 00:04:31,004 --> 00:04:34,300 Ja jos ollaan rehellisiä Krahlista, -</p> <p>58 00:04:35,200 --> 00:04:39,500 en olisi palkannut häntä, ellei hän olisi tarvinnut apua.</p> <p>59 00:04:39,504 --> 00:04:45,200 Hänen kaltaisensa olivat yhdistymisen jälkeen pahoissa veloissa.</p> <p>60 00:04:46,503 --> 00:04:49,000 Maksoin hänelle hyvin.</p> <p>61 00:04:49,301 --> 00:04:53,000 Tiesin kyllä, mitä tein. Maksan nykyäänkin hyviä palkkoja.</p> <p>62 00:04:53,004 --> 00:04:57,000 En yrittänyt päästä Krahlin housuihin.</p>	<p>52 00:04:09,501 --> 00:04:13,499 Kaikki oli mahdollista neitseellisellä maaperällä.</p> <p>53 00:04:13,503 --> 00:04:18,200 Valtion kiinteistöt olivat yhtäkkiä *naps* yksityisomistuksessa.</p> <p>54 00:04:18,204 --> 00:04:23,200 Itäsaksalaisia kyykytettiin. Meidän piti pitää puolemme.</p> <p>55 00:04:24,003 --> 00:04:28,000 - Länsi sai etumatkaa. - Hoiditte sen hyvin.</p> <p>56 00:04:28,501 --> 00:04:31,000 Se oli hyvää aikaa.</p> <p>57 00:04:31,004 --> 00:04:34,300 Jos ollaan rehellisiä, Krahlin kaltaista ihmistä minä...</p> <p>58 00:04:35,200 --> 00:04:39,500 ...en olisi palkannut, ellei hän olisi tarvinnut apua.</p> <p>59 00:04:39,504 --> 00:04:45,200 Hänen kaltaisensa olivat yhdistymisen jälkeen pahoissa veloissa.</p> <p>60 00:04:46,503 --> 00:04:49,000 Maksoin hänelle hyvin.</p> <p>61 00:04:49,301 --> 00:04:53,000 Tiesin kyllä, mitä tein. Maksan nykyäänkin hyviä palkkoja.</p> <p>62 00:04:53,004 --> 00:04:57,000 En yrittänyt päästä Krahlin housuihin.</p>
---	--

Elokuvaote 2: Konventioita noudattavat tekstitykset	Elokuvaote 2: Konventioita rikkovat tekstitykset
<p>1 00:00:01,000 --> 00:00:03,500 Nyt saa riittää.</p> <p>2 00:00:04,000 --> 00:00:07,500 Kuulustelu päättyi 10 minuuttia sitten.</p> <p>3 00:00:07,504 --> 00:00:12,000 Keskustelua ei ole käyty virallisesti sen jälkeen.</p> <p>4 00:00:12,004 --> 00:00:17,700 Esitätte uusia todisteita ilman, että asianajaja on niistä tietoinen.</p> <p>5 00:00:19,000 --> 00:00:24,500 Päämieheni kieltäytyy antamasta lausuntoa. Haluatteko, että tuhoan teidät oikeudessa?</p> <p>7 00:00:24,504 --> 00:00:27,996 Nukuitteko luentojeni aikana? - Tehdään näin.</p> <p>8 00:00:28,000 --> 00:00:31,900 Käymme epävirallista keskustelua, jota ei voi käyttää oikeudessa.</p> <p>9 00:00:33,500 --> 00:00:37,998 Te päätätte, haluatteko vastata kollegani kysymyksiin.</p> <p>10 00:00:38,002 --> 00:00:43,000 Jos ette halua vastata, tämä on vain merkityksetöntä spekulointia.</p>	<p>1 00:00:01,000 --> 00:00:03,500 Nyt saa riittää.</p> <p>2 00:00:04,000 --> 00:00:07,500 Kuulustelu päättyi 10 min sitten.</p> <p>3 00:00:07,500 --> 00:00:10,000 Keskustelua ei ole käyty virallisesti sen jälkeen.</p> <p>4 00:00:12,004 --> 00:00:17,700 Esitätte uusia todisteita ilman, että asianajaja on niistä tietoinen.</p> <p>5 00:00:19,500 --> 00:00:24,500 Päämieheni kieltäytyy antamasta lausuntoa. Haluatteko, että tuhoan teidät oikeudessa?</p> <p>7 00:00:24,504 --> 00:00:27,996 - Nukuitteko luentojeni aikana? - Tehdään näin.</p> <p>8 00:00:29,000 --> 00:00:31,900 Käymme epävirallista keskustelua, jota ei voi käyttää oikeudessa.</p> <p>9 00:00:32,000 --> 00:00:37,998 Te päätätte, haluatteko vastata kollegani kysymyksiin.</p> <p>10 00:00:38,002 --> 00:00:46,700 Jos ette halua vastata, tämä on vain merkityksetöntä spekulointia.</p>

<p>11 00:00:46,700 --> 00:00:50,000 Ajatelkaa lastanne. - Kuulkaa minua.</p> <p>12 00:00:50,400 --> 00:00:54,498 Tutustutte nuoreen naiseen, joka tekee teidät onnelliseksi.</p> <p>13 00:00:54,502 --> 00:00:58,500 Tulette eri maailmoista ettekä tiedä toistenne taustoista mitään.</p> <p>14 00:00:59,000 --> 00:01:02,500 Seuraavat askeleet ovat vaikeita.</p> <p>15 00:01:02,500 --> 00:01:06,200 Lapsi, vanhempien tapaaminen...</p> <p>16 00:01:06,500 --> 00:01:09,500 Olette luopuneet paljosta vaimonne vuoksi.</p> <p>17 00:01:13,000 --> 00:01:15,500 Ette tunne häntä.</p> <p>18 00:01:17,000 --> 00:01:21,500 Tekisin mitä vain Hannan vuoksi. - Miten Hanna näkee asian?</p> <p>19 00:01:21,504 --> 00:01:24,000 Muutitte hänen omistamaansa taloon.</p> <p>20 00:01:24,004 --> 00:01:28,000 Puhumattakaan urheiluautosta tai työstä, johon ette ole pätevä.</p> <p>21 00:01:28,004 --> 00:01:33,500 Miten luovuitte yhtäkkiä kaikesta, kuin olisitte syntynyt Millbergiksi?</p>	<p>11 00:00:46,700 --> 00:00:50,000 Ajatelkaa lastanne. - Kuulkaa minua.</p> <p>12 00:00:50,400 --> 00:00:54,498 Tutustutte nuoreen naiseen, joka tekee teidät onnelliseksi.</p> <p>13 00:00:54,502 --> 00:00:56,500 Tulette eri maailmoista ettekä tie- dä toistenne taustoista mitään.</p> <p>14 00:00:59,000 --> 00:01:02,500 Seuraavat askeleet ovat vaikeita...</p> <p>15 00:01:02,500 --> 00:01:06,200 ...lapsi, vanhempien tapaaminen...</p> <p>16 00:01:06,500 --> 00:01:08,000 ...olette luopuneet paljosta vaimonne vuoksi.</p> <p>17 00:01:11,000 --> 00:01:17,000 - Ette tunne häntä.</p> <p>18 00:01:17,000 --> 00:01:21,500 Tekisin mitä vain Hannan vuoksi. - Miten Hanna näkee asian?</p> <p>19 00:01:21,500 --> 00:01:24,000 Muutitte hänen omistamaansa taloon.</p> <p>20 00:01:24,000 --> 00:01:25,500 Puhumattakaan urheiluautosta tai työstä, johon ette ole pätevä.</p> <p>21 00:01:25,500 --> 00:01:33,500 Miten luovuitte yhtäkkiä kaikesta, kuin olisitte syntynyt Millbergiksi?</p>
--	--

<p>22 00:01:35,504 --> 00:01:38,400 Hän halusi niin. - Miksi?</p>	<p>22 00:01:37,004 --> 00:01:38,500 - Hän halusi niin. - Miksi?</p>
<p>23 00:01:38,504 --> 00:01:43,500 Teidän kannattaa lopettaa nyt. - Voin kuvitella, että mikään ei koskaan riitä.</p>	<p>23 00:01:39,200 --> 00:01:43,500 - Teidän kannattaa lopettaa nyt. - Voin kuvitella, että mikään ei koskaan riitä.</p>
<p>24 00:01:44,000 --> 00:01:47,498 Toiseksi ihmiseksi ei voi muuttua.</p>	<p>24 00:01:44,000 --> 00:01:47,498 Toiseksi ihmiseksi ei voi muuttua,</p>
<p>25 00:01:47,502 --> 00:01:49,998 Ei uusilla vaatteilla tai autolla.</p>	<p>25 00:01:47,498 --> 00:01:49,998 ei uusilla vaatteilla tai autolla.</p>
<p>26 00:01:50,002 --> 00:01:54,100 Teitte aina jotain väärin. Miten vaimonne suhtautui siihen?</p>	<p>26 00:01:50,002 --> 00:01:54,100 Teitte aina jotain väärin. Miten vaimonne suhtautui siihen?</p>
<p>27 00:01:54,500 --> 00:01:56,800 Ärsyttikö se häntä?</p>	<p>27 00:01:54,500 --> 00:01:56,800 Ärsyttikö se häntä?</p>
<p>28 00:01:57,500 --> 00:01:59,996 Haukkuiko hän teitä?</p>	<p>28 00:01:57,500 --> 00:01:59,996 Haukkuiko hän teitä?!</p>
<p>29 00:02:01,500 --> 00:02:04,996 Mitä tapahtui 14. heinäkuuta kolme vuotta sitten?</p>	<p>29 00:02:01,500 --> 00:02:04,996 Mitä tapahtui 14.7. 3 vuotta sitten?</p>
<p>30 00:02:05,004 --> 00:02:08,998 Mitä tämä nyt on? Mihin spekulointinne perustuu?</p>	<p>30 00:02:05,004 --> 00:02:08,998 Mitä tämä nyt on? Mihin spekulointinne perustuu?</p>
<p>31 00:02:09,004 --> 00:02:14,000 Potilaskertomuksen mukaan tulitte vastaanotolle sulkemisajan jälkeen.</p>	<p>31 00:02:09,004 --> 00:02:14,000 Potilaskertomuksen mukaan tulitte vastaanotolle sulkemisajan jälkeen.</p>
<p>32 00:02:14,004 --> 00:02:16,500 Kerroin lääkärille kaiken. - Minkä?</p>	<p>32 00:02:14,004 --> 00:02:16,500 Kerroin lääkärille kaiken. - Minkä?</p>

<p>33 00:02:17,004 --> 00:02:20,000 Tipuin tikkailta. - Miltä tikkailta?</p> <p>34 00:02:20,004 --> 00:02:22,300 Kylpyhuoneessamme.</p> <p>35 00:02:23,500 --> 00:02:27,996 Jos kollegani menisivät nyt kotiinne, löytäisivätkö he sieltä tikkaat?</p> <p>36 00:02:28,000 --> 00:02:31,500 Ne menivät rikki. - Entä 27. syyskuuta?</p> <p>37 00:02:31,504 --> 00:02:33,700 Lääkäri on rikkonut vaitiolovelvollisuuttaan.</p> <p>38 00:02:33,900 --> 00:02:36,496 Prosessilaki, kohta 97. - Eli?</p> <p>39 00:02:36,500 --> 00:02:42,400 Todisteiden takavarikointi vaaratilanteessa. - Mistä vaaratilanteesta tässä on kyse?</p> <p>40 00:02:42,504 --> 00:02:45,300 Siitä, että te olette nopeampi.</p> <p>41 00:02:45,400 --> 00:02:50,500 Lastenhoitajalla olisi voinut olla sanottavaa kylpyhuoneen tikkaista -</p> <p>42 00:02:50,500 --> 00:02:53,496 tai ruhjeista Yussefin käsivarressa.</p> <p>43 00:02:53,500 --> 00:02:57,800 Onko Marquardt nähnyt ruhjeenne? Haluatteko näyttää ne hänelle?</p>	<p>33 00:02:17,004 --> 00:02:20,000 - Tipuin tikkailta. - Miltä tikkailta?</p> <p>34 00:02:20,004 --> 00:02:22,300 Kylpyhuoneessamme.</p> <p>35 00:02:23,500 --> 00:02:27,996 Jos kollegani menisivät nyt kotiinne, löytäisivätkö he sieltä tikkaat?</p> <p>36 00:02:28,000 --> 00:02:31,500 Ne menivät rikki. - Entä 27.9.?</p> <p>37 00:02:32,200 --> 00:02:33,700 Lääkäri on rikkonut vaitiolovelvollisuuttaan.</p> <p>38 00:02:33,900 --> 00:02:36,496 Prosessilaki, kohta 97. - Eli?</p> <p>39 00:02:36,500 --> 00:02:42,400 Todisteiden takavarikointi vaaratilanteessa. - Mistä vaaratilanteesta tässä on kyse?</p> <p>40 00:02:42,504 --> 00:02:45,300 Siitä, että te olette nopeampi!</p> <p>41 00:02:45,400 --> 00:02:50,500 Lastenhoitajalla olisi voinut olla sanottavaa kylpyhuoneen -</p> <p>42 00:02:50,500 --> 00:02:53,496 tikkaista tai ruhjeista Yussefin käsivarressa.</p> <p>43 00:02:53,500 --> 00:02:57,800 Onko Marquardt nähnyt ruhjeenne? Haluatteko näyttää ne hänelle?</p>
---	---

<p>44 00:02:59,500 --> 00:03:03,500 27. syyskuuta menette vastaanotolle näyttämään näitä palovammoja -</p> <p>45 00:03:03,504 --> 00:03:06,500 sekä kahta aiemmin murtunutta kylkiluuta.</p> <p>46 00:03:06,504 --> 00:03:11,500 Lääkäri on huolissaan, sillä ette kerro, mitä on tapahtunut.</p> <p>47 00:03:11,504 --> 00:03:15,500 Hän on vakuuttunut, että vammat johtuvat väkivallasta.</p> <p>48 00:03:15,504 --> 00:03:18,000 Hän kirjoittaa sen papereihinsa.</p> <p>49 00:03:18,004 --> 00:03:22,000 Hän ei voi sille mitään. - Millä vaimonne löi teitä?</p> <p>50 00:03:22,004 --> 00:03:26,000 Ette käynyt enää tällä lääkäriillä. Kenelle menitte seuraavaksi?</p> <p>51 00:03:28,000 --> 00:03:32,000 Ensimmäisen kerran jälkeen kynnys väkivaltaan madaltuu.</p> <p>52 00:03:32,004 --> 00:03:35,500 Ensimmäisten kertojen välissä oli neljä kuukautta.</p> <p>53 00:03:35,504 --> 00:03:40,500 Löikö vaimonne teitä lopulta useammin kuin kerran viikossa?</p> <p>54 00:03:41,000 --> 00:03:45,446 Kun tänään töiden sijaan halusitte nähdä lapsenne, -</p>	<p>44 00:02:59,500 --> 00:03:03,500 27.9. menette näyttämään näitä palovammoja sekä 2 aiemmin -</p> <p>45 00:03:03,504 --> 00:03:06,500 murtunutta kylkiluuta lekuriin.</p> <p>46 00:03:06,504 --> 00:03:11,500 Lääkäri on huolissaan, sillä ette kerro, mitä on tapahtunut.</p> <p>47 00:03:11,500 --> 00:03:14,500 Hän on vakuuttunut, että vammat johtuvat väkivallasta.</p> <p>48 00:03:14,500 --> 00:03:18,000 Hän kirjoittaa sen papereihinsa.</p> <p>49 00:03:18,004 --> 00:03:22,000 Hän ei voi sille mitään. - Millä vaimonne löi teitä?</p> <p>50 00:03:22,004 --> 00:03:24,000 Ette käynyt enää tällä lääkäriillä. Kenelle menitte seuraavaksi?</p> <p>51 00:03:28,000 --> 00:03:32,000 Sanotaan, että 1. kerran jälkeen kynnys väkivaltaan madaltuu.</p> <p>52 00:03:32,000 --> 00:03:35,500 Ensimmäisten kertojen välissä oli 4 kk.</p> <p>53 00:03:35,504 --> 00:03:40,500 Löikö vaimonne teitä lopulta useammin kuin kerran viikossa?</p> <p>54 00:03:40,500 --> 00:03:45,446 Kun tänään duunin sijaan halusitte nähdä lapsenne...</p>
--	--

<p>55 00:03:45,450 --> 00:03:48,000 oliko se hänelle liikaa?</p> <p>56 00:03:54,700 --> 00:03:58,500 Voimme kysyä teiltä asiasta nyt tai myöhemmin.</p> <p>57 00:03:58,504 --> 00:04:01,300 Saatte myös kommentoida lääkärinlausuntoa.</p> <p>58 00:04:02,000 --> 00:04:05,500 Voimme myös etsiä muuta lääkäreitä tai todistajia.</p> <p>59 00:04:06,500 --> 00:04:09,000 Jos niitä on.</p> <p>60 00:04:11,000 --> 00:04:14,500 Voitte myös etsiä uuden asianajajan.</p> <p>61 00:04:25,000 --> 00:04:27,500 Rakastan häntä.</p> <p>62 00:04:28,004 --> 00:04:30,500 Rakastan vaimoani.</p> <p>63 00:04:31,000 --> 00:04:34,000 Miten pitkälle olette valmis menemään?</p> <p>64 00:04:34,500 --> 00:04:40,000 Seuraavalla kerralla saatatte itse kaatua portaisiin.</p> <p>65 00:04:40,500 --> 00:04:45,000 Hän rakastaa minua. Hän pyysi minulta anteeksi.</p>	<p>55 00:03:45,446 --> 00:03:46,500 ...oliko se hänelle liikaa?</p> <p>56 00:03:54,700 --> 00:03:58,500 Voimme kysyä teiltä asiasta nyt tai myöhemmin.</p> <p>57 00:03:58,504 --> 00:04:01,300 Saatte myös kommentoida lääkärinlausuntoa.</p> <p>58 00:04:02,000 --> 00:04:05,500 Voimme myös etsiä muita lääkäreitä tai todistajia.</p> <p>59 00:04:05,500 --> 00:04:09,000 Jos niitä on.</p> <p>60 00:04:11,000 --> 00:04:19,500 Voitte myös etsiä uuden asianajajan.</p> <p>61 00:04:25,000 --> 00:04:26,500 Rakastan häntä.</p> <p>62 00:04:28,004 --> 00:04:30,500 Rakastan vaimoani.</p> <p>63 00:04:31,000 --> 00:04:34,000 Miten pitkälle olette valmis menemään?</p> <p>64 00:04:34,500 --> 00:04:40,000 Seuraavalla kerralla saatatte itse kaatua portaisiin.</p> <p>65 00:04:40,500 --> 00:04:45,000 Hän rakastaa minua. Hän pyysi minulta anteeksi.</p>
---	--

<p>66 00:04:45,500 --> 00:04:50,000 Hän lupasi, ettei se enää toistu. - Miten monesti hän on sanonut niin?</p>	<p>66 00:04:45,500 --> 00:04:50,000 - Hän lupasi, ettei se enää toistu. - Miten monesti hän on sanonut niin?</p>
<p>67 00:04:51,000 --> 00:04:55,000 Häpeän takia ette pystynyt kertomaan kenellekään.</p>	<p>67 00:04:50,000 --> 00:04:55,000 Häpeän takia ette pystynyt kerto- maan kenellekään.</p>
<p>68 00:04:55,000 --> 00:04:58,000 Ette edes puolustautunut.</p>	<p>68 00:04:55,000 --> 00:04:58,000 Ette edes puolustautunut.</p>
<p>69 00:04:58,000 --> 00:05:02,000 Teitä pidettiin pahoinpitelijänä, mutta nyt voitte sanoa totuuden.</p>	<p>69 00:04:58,000 --> 00:05:02,000 Teitä pidettiin pahoinpitelijänä, mutta nyt voitte sanoa totuuden.</p>
<p>70 00:05:02,000 --> 00:05:04,000 Hän saa rangaistuksensa.</p>	<p>70 00:05:02,000 --> 00:05:04,000 Hän saa rangaistuksensa.</p>
<p>71 00:05:05,000 --> 00:05:08,000 Meillä on todisteet, teidän täytyy vain antaa lausunto.</p>	<p>71 00:05:05,000 --> 00:05:08,000 Meillä on todisteet, teidän täytyy vain antaa lausunto.</p>

Liite 2: Kyselylomake

KYSELYTUTKIMUS RUUTUTEKSTITYKSISTÄ

Teen ruututekstityksiä käsittelevää pro gradu -tutkielmaa Helsingin yliopiston kääntämisen ja tulkauksen maisteriohjelmassa. Tutkimukseni mahdollistamiseksi pyydän sinua vastaamaan alla esitettyihin kysymyksiin rehellisesti ja huolella. Vastaukset annetaan nimettömänä, niitä käytetään vain tämän tutkimuksen tarkoituksiin ja ne hävitetään huolellisesti tutkimusprosessin päätyttyä. Tivon silti, että vastaat myös lopussa oleviin taustasi kartoittaviin kysymyksiin. Mikäli sinulla on kysyttävää tutkimuksestani, voit olla minuun yhteydessä sähköpostitse jonna.laine@helsinki.fi.

Vastaa monivalintakysymyksiin rastimalla yksi vaihtoehtoista. Jos tila loppuu avoimissa kysymyksissä kesken, voit jatkaa kääntöpuolelle.

Osa 1 – Kysymyksiä näyttämistäni elokuvaotteista ja niiden tekstityksistä

	Kyllä, molempia otteita	Kyllä, otetta 1	Kyllä, otetta 2	En	Jos et, miksi et?
1. Pystytkö seuraamaan näyttämiäni elokuvaotteita vaivatta?					
<hr/>					
	Kyllä, molemmissa otteissa	Kyllä, otteessa 1	Kyllä, otteessa 2	En	Jos et, miksi et?
2. Ymmärsitkö (tekstityksen tai äänen avulla), mitä elokuvaotteissa puhuttiin?					
<hr/>					
	Kyllä	Ei			
3. Olivatko otteen 1 tekstitykset mielestäsi laadukkaat?					
<hr/>					
4. Olivatko otteen 2 tekstitykset mielestäsi laadukkaat?					
<hr/>					
	Kyllä		En		
5. Vertasitko katselun aikana tekstitystä puhuttuun dialogiin?					
<hr/>					
6. Aloitko katselun aikana aavistaa, että tutkimukseni koskee tekstityksiä?					
<hr/>					
7. Huomasitko tekstityksissä virheitä, puutteita tai jotain, mikä häiritsee katselua?					

Jos vastasit kysymykseen 7 en, ohita seuraava sivu kokonaan ja siirry suoraan kyselyn osaan 2.

8. Millaisia puutteita huomasit otteiden tekstityksissä? Anna esimerkki, jos saat palautettua kohdan mieleesi.

	Kyllä, molem- missa otteissa	Kyllä, otteessa 1	Kyllä, otteessa 2	Ei	Esimerkki (jatka tarvittaessa kääntöpuolelle)
8a. Tekstityksessä oli käännösvirheitä.					
8b. Tekstityksessä oli kieloppi- tai oikeinkirjoitusvirheitä.					
8c. Tekstitys oli liian puhekielinen.					
8d. Lauseita oli jaettu kömpelösti eri riveille.					
8e. Lauseita oli jaettu kömpelösti eri tekstityksiin.					
8f. Tekstitys vei liikaa huomiota elokuvan katselulta.					
8g. Tuttuja merkintätapoja (kuten yhdysmerkin käyttö repliikin jäädessä kesken) ei käytetty tai niitä käytettiin väärin.					
8h. Tekstitys tuli ruutuun liian aikaisin.					
8i. Tekstitys tuli ruutuun liian myöhään.					
8j. Tekstitys lähti ruudusta pois liian aikaisin.					
8k. Tekstitys jäi ruutuun liian pitkäksi alkaa.					
8l. Tekstitysten välissä oli liian lyhyitä taukoja.					
8m. Joitain muita ongelmia.					

Kyllä Ei

9. Häiritsevätkö tekstitysten virheet ja puutteet katselunautintoasi?		
---	--	--

10. Häiritsevätkö tekstitysten virheet ja puutteet ymmärtämistäsi?		
--	--	--

11. Mikä tai mitkä näistä puutteista häiritse eniten?

--

Osa 2 – Kysymyksiä tekstitettyjen elokvien ja ohjelmien katsomisesta yleisesti

	Päivittäin	Viikoittain	1–2 kertaa kuukaudessa	Harvemmin	En koskaan
12. Kuinka usein katsot tekstitettyjä elokuvia tai televisio-ohjelmia?					

13. Kuinka usein katsot vieraskielisiä elokuvia tai televisio-ohjelmia ilman tekstitystä?					
---	--	--	--	--	--

14. Millainen on mielestäsi hyvä tekstitys? (jatka tarvittaessa kääntöpuolelle)

15. Ovatko suomalaiset tekstitykset mielestäsi laadukkaita? (jatka tarvittaessa kääntöpuolelle)

Osa 3 – Taustatiedot

16. Äidinkielenesi?	Suomi	Joku muu	Mikä?

17. Ikäsi?

18. Sukupuolesi?	Nainen	Mies	Muu

19. Elokuvaotteet olivat sarjasta Criminal: Saksa (2019). Olitko nähnyt näyttämiäni otteita aiemmin?	Kyllä, molemmat	Kyllä, otteen 1	Kyllä, otteen 2	En

Kiitos paljon vastaamisesta!

KURZFASSUNG

Universität Helsinki

Humanistische Fakultät

Masterprogramm Übersetzen und Dolmetschen

Jonna Laine: Untertitelungskonventionen im Verhältnis zu den
Zuschauendenerfahrungen. Eine Fallstudie von zwei Sprachlerngruppen

Masterarbeit 46 Seiten, 16 Seiten Anhang, 7 Seiten deutschsprachige Kurzfassung

Mai 2020

1 Einleitung

Filme und Fernsehsendungen spielen seit langem eine wichtige Rolle in der Freizeit der Menschen. Durch die Verbreitung der heutigen Streaming-Dienste sind sie in den letzten Jahren noch wichtiger geworden. Da Finnland traditionellerweise ein Untertitelungsland ist und fremdsprachige audiovisuelle Werke oft untertitelt und nicht synchronisiert werden, lesen Menschen im Laufe ihres Lebens eine bemerkenswerte Menge Untertitel. Deswegen ist es auch wichtig, dass Untertitel von hoher Qualität sind. Im Januar 2020 wurden *Käännöstekstitysten laatusuosituksset* (dt. Qualitätsrichtlinien für interlinguale Untertitel) veröffentlicht, um einheitliche Konventionen für die Untertitelungsbranche zu bestätigen.

In dieser Arbeit werde ich die Zuschauendenrezeption von konventionsgemäßen und nicht-konventionsgemäßen Untertiteln untersuchen. Es handelt sich um eine Fallstudie von zwei Sprachlerngruppen. Ich will herausfinden, ob und inwiefern die Rezeption von Konventionen entsprechenden Untertiteln anders ist im Verhältnis zu Untertiteln, die von den Konventionen abweichen. Meine Forschungsfragen sind: Bemerken die Zuschauenden es, wenn die Untertitel von den Konventionen abweichen, und falls ja, was für Abweichungen bemerken sie? Stört es das Verständnis bzw. das Sehvergnügen der Zuschauenden, wenn die Untertitel von den Konventionen abweichen? Halten die Zuschauenden die konventionsgemäßen Untertitel für besser als die nicht-konventionsgemäßen Untertitel?

Zuerst stelle ich den theoretischen Rahmen für meine Arbeit vor. Danach stelle ich mein Studiendesign und die Forschungsgruppen vor, und beschreibe die Methode, mit der ich die Daten gesammelt habe. Zum Schluss analysiere ich die Ergebnisse meiner Untersuchung und berichte, was für Schlussfolgerungen aus dem Material zu ziehen sind.

2 Untertitelung

Untertitelung ist eine Art des audiovisuellen Übersetzens. Untertitel gelten als Hilfsmittel, die den Zuschauenden das Ansehen eines fremdsprachigen audiovisuellen Werks, wie z. B. eines Films oder einer Fernsehsendung, ermöglichen. Das Ansehen eines untertitelten Werks ist multimodal. Das heißt, es werden verschiedene Zeichensysteme zur Übermittlung von Informationen genutzt. Laut Díaz Cintas und Remael (2007: 9) besteht die Rezeption eines untertitelten Werks aus drei Elementen: aus der Tonspur (auditiv), aus dem Bild (visuell) und aus den Untertiteln, sowie aus deren gegenseitigen Verhältnissen.

2.1 Untertitelungskonventionen

Beim Erstellen der Untertitel müssen einige technische Aspekte beachtet werden. Laut Vertanen (2007: 151) müssen die Untertitel gleichzeitig mit dem ausgangssprachigen Dialog erscheinen und nichts Wesentliches auf dem Bild decken. Auf das Bild passt auf einmal nur eine begrenzte Menge Text, und die Untertitel müssen lange genug auf dem Bild bleiben, damit die Zuschauenden genug Zeit zum Lesen haben. Das führt zur Verdichtung und Verkürzung des Texts sowie zur Auslassung einiger Elemente (ebd. 61–64).

Wegen der relativ geringen Zuschauendenzahlen ist Untertitelung die hauptsächliche Filmübersetzungsart in Finnland, und Synchronisation kommt fast ausschließlich nur bei Kinderfilmen vor. Die Untertitelungskonventionen haben sich bisher auch innerhalb Finnlands von Firma zu Firma unterschieden (z. B. Lång 2013). Es gibt zwar allgemeine Faustregeln, die seit dem Anfang der Untertitelung benutzt worden

sind, wie zum Beispiel die 6-Sekunden-Regel (Díaz Cintas & Remael 2007: 96–99), der zufolge ein zweizeiliger Untertitel auf dem Bild für sechs Sekunden gezeigt werden sollte, damit die Zuschauenden genug Zeit zum Lesen haben. Dennoch sind die Konventionen sowie das Niveau der Untertitel bis zu diesem Zeitpunkt veränderlich gewesen.

Im Januar 2020 wurden *Käännöstekstitysten laatusuosituksset* (Av-kaantajat.fi 2020, dt. Qualitätsrichtlinien für interlinguale Untertitel) veröffentlicht. Es handelt sich um ein Werk, das in Zusammenarbeit mit Übersetzerinnen und Übersetzern, Übersetzungsbüros, Fernsehsendern und dem Institut für die Sprachen Finnlands verfasst worden ist, und das dazu strebt, einheitliche Regeln für die Untertitelung und das Qualitätsniveau für die ganze Branche festzulegen. Die neuen Richtlinien beinhalten vor allem untertitelbedingte Regeln wie Timing, Gebrauch vom Bindestrich und die verschiedenen Rhythmen der Untertitelung, aber auch Rechtschreib- und Grammatikregeln. In meiner Untersuchung verwende ich die neuen Richtlinien als Basis für Untertitelungskonventionen. Die Untertitel, die ich für die Untersuchung erstellt habe, entsprechen entweder den neuen Richtlinien oder weichen von ihnen ab.

2.2 Rezeptionsstudien zu Untertiteln

Die Rezeption der Untertitel war in den 2000er Jahren laut Tuominen (2007: 295) ein relativ neues Forschungsgebiet. Allerdings ist es ihr zufolge ein wichtiges Thema: Durch Forschung würden Übersetzerinnen und Übersetzer wichtige Information über die Zuschauenden erhalten, was für ihre Arbeit hilfreich wäre. In 2012 untersuchte Tuominen in ihrer Doktorarbeit die Einstellungen und Rezeptionsstrategien ihrer Forschungsgruppe beim Ansehen eines untertitelten Films. Eines ihrer Ergebnisse war, dass wenn die Zuschauenden sowohl die Ausgangssprache als auch die Untertitelungssprache verstanden, die Rezeptionsstrategien immer Kombinationen aus Tonspur und Untertiteln waren, auch wenn sie selbst berichteten, dass sie nur die Tonspur anhörten und die Untertitel nicht lasen (ebd. 270–278).

Orrego-Carmona (2016) untersuchte mit schriftlichen und mündlichen Befragungen sowie mit Blickbewegung, ob der Unterschied zwischen professionell erstellten

Untertiteln und Fansubs, also von Fans in Eigenarbeit erstellten Untertiteln, einer Forschungsgruppe auffällt. Interessanterweise war sein Ergebnis, dass es keinen bedeutenden Unterschied zwischen den Untertitelvarianten gab. Seiner Untersuchung nach könnte man sagen, dass auch Nicht-Fachleute unter gewissen Umständen genügend gute Untertitel anfertigen können.

Die Beziehung zwischen Konventionen und Zuschauenden ist auch das Thema von einigen Masterarbeiten gewesen. Pakonen (2011) und Rautiainen (2012) haben in ihren Arbeiten die Rezeption der Konventionsabweichungen untersucht. In beiden Studien wurden den Forschungsgruppen Videos gezeigt, dessen Untertitel teilweise von den Konventionen abwichen und dadurch einige Fehler und Mängel enthielten. Am meisten von den Konventionsabweichungen störten die Zuschauenden Übersetzungsfehler und unidiomatische Ausdrücke.

3 Methode

Als Material für meine Untersuchung verwendete ich zwei ungefähr fünfminütige Ausschnitte aus der Netflix-Serie *Criminal: Deutschland* (2019). Um herauszufinden, was für Unterschiede es zwischen der Rezeption von konventionsgemäßen und nicht-konventionsgemäßen Untertiteln gibt, erstellte ich für die beiden Ausschnitte je zwei Untertitel und zeigte sie den Gruppen kontrastiv. Genauer gesagt, Gruppe A sah den ersten Ausschnitt mit Untertiteln, die den Richtlinien entsprachen, und den zweiten Ausschnitt mit Untertiteln, die von den Richtlinien abwichen. Bei Gruppe B zeigte ich die Untertitelvarianten umgekehrt. Beide Gruppen sahen also einen Ausschnitt mit konventionsgemäßen Untertiteln und einen Ausschnitt mit nicht-konventionsgemäßen Untertiteln. Nachdem ich die Ausschnitte gezeigt hatte, befragte ich die Zuschauenden nach ihren Erfahrungen.

Als Datensammlungsmethode verwendete ich einen Fragebogen, den ich entsprechend den früheren Studien von Pakonen (2011) und Rautiainen (2012), und mit Hilfe der Anweisungen von Jyrinki (1976) sowie Dörnyei und Taguchi (2009) entworfen hatte. Der Fragebogen umfasste 19 Fragen, die in drei Teile aufgeteilt waren. Die Mehrheit waren geschlossene Fragen.

Die Untersuchung ist eine Fallstudie von zwei Sprachlerngruppen an der Volkshochschule Kirkkonummi. Die Untersuchung fand am 26. Februar 2020 statt. Gruppe A bestand aus 7 Personen und Gruppe B aus 10 Personen. Das Durchschnittsalter für Gruppe A war 74 Jahre und für Gruppe B 76 Jahre, und in beiden Gruppen waren sowohl Frauen als auch Männer. Die Deutschkenntnisse der Gruppen entsprachen den Niveaustufen A2 bis B2 des Gemeinsamen Europäischen Referenzrahmen für Sprachen (EVK 2003). Das heißt, die Gruppen benutzten als Rezeptionsstrategie sowohl den deutschen Dialog als auch die finnischen Untertitel (vgl. Tuominen 2012).

4 Analyse

Mein Fragebogen umfasste insgesamt 19 Fragen. In diesem Kapitel konzentriere ich mich auf die für die Forschungsfrage relevantesten Ergebnisse.

Die meisten Befragten waren der Ansicht, dass beide Untertitelvarianten qualitativvoll waren, und keiner gab an, dass sie nicht qualitativvoll wären. Das heißt, die Befragten hielten auch die Untertitel, die von den Konventionen abwichen, für hochwertig. Dieses Ergebnis war bemerkenswert und etwas überraschend, denn die nicht-konventionsgemäßen Untertitel enthielten meiner Meinung nach sehr viele Mängel und waren deshalb sehr minderwertig. Zwischen den Gruppen gab es bei dieser Frage keinen Unterschied.

Auf die Frage, ob sie Fehler, Mängel oder etwas Störendes während des Ansehens bemerkten, antworteten in Gruppe A 2 Personen ja (28,6 %) und 5 Personen nein (71,4 %), und in Gruppe B sogar 4 Personen ja (40 %) und 6 Personen nein (60 %). Die Gruppen sahen die beiden Untertitelvarianten in unterschiedlicher Reihenfolge: Gruppe A zuerst die konventionsgemäßen und Gruppe B zuerst die nicht-konventionsgemäßen Untertitel. Es lässt sich fragen, ob vielleicht die Aufmerksamkeit der Zuschauenden am Anfang höher war und der Unterschied in den Antworten daraus stammt. Dies würde vielleicht darauf hinweisen, dass Fehler und Mängel in Untertiteln nicht so leicht auffallen würden, wenn sie erst später im untertitelten Werk vorkämen. Allerdings ist der Unterschied im Endeffekt relativ

klein (11,4 Prozenteneinheiten und 2 Befragte) und mag auch aus anderen Gründen aufgetreten sein.

Die Zuschauenden, denen die Mängel oder Fehler aufgefallen waren, wurden dann genauer danach befragt, was für Konventionsabweichungen ihnen auffielen. Drei Befragte gaben an, dass die Pausen zwischen den Untertiteln zu kurz waren. Zwei Befragte gaben an, dass bekannte Kennzeichnungsmerkmale falsch oder gar nicht verwendet wurden. Außerdem wurde noch die Tatsache, dass die Untertitel zu viel Aufmerksamkeit auf sich richteten, sowie Übersetzungsfehler, Grammatik- und Rechtschreibfehler, mangelhafte Aufteilung der Untertitel und zu frühe Ausblendung der Untertitel von je einer bzw. einem Befragten erwähnt.

Auf die Frage, ob die aufgefallenen Konventionsabweichungen das Verständnis oder das Sehvermögen störten, antworteten die meisten Befragten verneinend. Aus den insgesamt 6 Personen, denen die Konventionsabweichungen aufgefallen waren, antworteten 1 Person aus der A-Gruppe und 3 Personen aus der B-Gruppe „nein“, und nur 1 Person aus der A-Gruppe „ja“. Dazu gab es auch 1 Person, die keine Antwort gab.

Schließlich fragte ich die Gruppen, was ihrer Ansicht nach gute Untertitel ausmacht. Am meisten erwähnten die Befragten äquivalenz- und sprachbezügliche Aspekte wie den Gebrauch von richtigen Begriffen und fehlerfreier Grammatik, aber auch technische Aspekte wie ordentliches Timing.

Zusätzlich zu den hier vorgestellten Fragen wurden die Gruppen zum Beispiel auch danach befragt, ob finnische Untertitel normalerweise hochwertig sind und wie oft sie sich untertitelte Filme und Fernsehsendungen ansehen. Diese Ergebnisse unterstützen und erläutern die Forschungsergebnisse, sind aber nicht die relevantesten und können deshalb im Umfang dieser Kurzfassung nicht dargestellt werden.

5 Schlussfolgerungen

Die Tatsache, dass die Untertitel von den Konventionen abwichen, fielen ziemlich vielen in meiner Forschungsgruppe auf. 6 Personen aus insgesamt 17 Befragten, also circa ein Drittel, gaben an, dass sie Mängel und Fehler in den Untertiteln bemerkten. Am meisten fielen ihnen zu kurze Pausen und falscher Gebrauch von bekannten Kennzeichnungsmerkmalen auf. Diese Zahl ist zwar bemerkenswert und überraschend hoch, weist aber nicht darauf hin, wie viele Zuschauende Konventionsabweichungen in einem Normalfall bemerken würden. Meine Untersuchung war vor allem eine Fallstudie, und die Ergebnisse können deshalb nicht verallgemeinert werden.

Meine zweite Forschungsfrage war, ob die Konventionsabweichungen das Verständnis oder das Sehvergnügen der Zuschauenden stören. Aus den 6 Befragten, denen die Abweichungen aufgefallen waren, antworteten 4 Personen „nein“ und 1 Person „ja“, während 1 Person nichts antwortete. Das Ergebnis ist beachtenswert, doch im Verhältnis zu früherer Forschung (z. B. Orrego-Carmona 2016) keine Überraschung.

Als letztes wollte ich herausfinden, ob die Zuschauenden meiner Forschungsgruppen solche Untertitel für besser halten, die den Konventionen entsprechen. In beiden Gruppen gaben mehr als drei Viertel der Befragten an, dass die Untertitel in beiden Filmausschnitten ihrer Meinung nach qualitativ voll waren – auch diejenigen, die nicht-konventionsgemäß waren. Dennoch beschrieben die Befragten hochwertige Untertitel als äquivalent mit dem ausgangssprachigen Dialog, grammatisch fehlerfrei und ordentlich getimt. Da die Angaben etwas widersprüchlich sind, kann man meine letzte Forschungsfrage nicht eindeutig beantworten.

Letztendlich kann man zusammenfassen, dass die Konventionen eine kleinere Rolle beim Verstehen und Sehvergnügen meiner Forschungsgruppe als erwartet spielten. Es wurde gezeigt, dass die Konventionsabweichungen den meisten Zuschauenden nicht auffielen und sie nicht störten. Auch wenn die Ergebnisse meiner kleinen Fallstudie nicht verallgemeinert werden können, bieten sie einen interessanten Einblick in die Rezeptionsforschung der Untertitel und der Untertitelungskonventionen.